

גם לנשמה מגיע אוכל

שו"ת הגות מחשבה חידודים ותובנות
לפי סדרת פרשיות השבוע

עלון זה יוצא לאור ע"י בית המדרש
"בית - יוסף"

לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

גיליון מספר: 601

פרשת בראשית שנת תשפ"ז

העולם לא מתחיל ממני

אחת האשליה השקטות של האדם בן זמננו היא התחושה שהעולם מסתדר סביבו. המפה שבטלפון מציבה אותו תמיד במרכז, המידע המוגש לו מותאם להעדפותיו, וכל מסך לומד במהירות מה מעניין אותו. לאט לאט עלולה לחדור אל הנפש המחשבה שגם המציאות עצמה אמורה להתיישר לפי רצונותיו. ואם משהו אינו מסתדר, אם אדם אחר חושב אחרת, אם הדרך מתארכת או אם התפילה עדיין לא נענתה, נדמה לו שהעולם יצא ממסלולו.

כנגד האשליה הזאת פותחת התורה במילים: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" (בראשית א, א). לפני האדם היו שמים וארץ, אור וחושך, ים ויבשה, צמחים ובעלי חיים. האדם נכנס אל עולם שכבר קיבל צורה, חוקים, תכלית ובעלים. הוא חשוד עד מאוד, אך איננו הראשון; הוא נור הבריאה, אך לא מקורה.

חכמי התלמוד הבבלי מסכת סנהדרין (דף לח עמוד א), שאלו מדוע נברא האדם רק בערב שבת. אחת התשובות היא שאם תזווח דעתו עליו, אומרים לו: "יתוש קדמך במעשה בראשית". אך באותה סוגיה מובא טעם נוסף: האדם נברא סמוך לשבת כדי שייכנס מיד למצווה ולסעודה. שתי התשובות משלימות זו את זו. האדם מגיע אחרון כדי שילמד ענווה, אך הוא מגיע אחרון גם מפני שכל הארמון כבר מוכן לקראתו. הוא אינו בעל הבית, אבל הוא אורח אהוב שקיבל אחריות על הבית.

רבי שלמה יצחקי, רש"י, בפירושו לתורה (בראשית א, א), מביא את שאלתו של רבי יצחק: מדוע לא התחילה התורה מן המצווה הראשונה שניתנה לישראל? תשובתו היא שהבריאה מלמדת כי הארץ כולה שייכת לבורא, והוא המעניק אותה ברצונו. נמצא שסיפור הבריאה אינו רק תיאור של מה שהתרחש בעבר. הוא היסוד המוסרי של חיינו בהווה. הבית, הזמן, הכישרון, הילדים, המעמד והאפשרויות שניתנו לנו אינם רכוש מוחלט. הם פיקדונות שקיבלנו כדי לעשות בהם את רצון נותנם.

אלא שהענווה הזאת אינה מבטלת את האדם. להפך, היא מעניקה למעשיו משמעות. חכמי המדרש, מדרש תנחומא (פרשת תורע, סימן ה), מספרים כי רבי עקיבא הראה לטורנוסרפוס שיבולים מול כיכרות לחם, ושאל אילו מעשים נאים יותר. הבורא נותן לאדם חיה, והאדם נקרא להפוך אותה ללחם. העולם נברא שלם במקורו, אך בלתי גמור בתפקידו. האדם אינו בורא את עצמו ואינו ממציא את האמת, אבל הוא שותף בהוצאת הטוב מן הכוח אל הפועל.

זוהי אחת התובנות הגדולות של שבת בראשית, במיוחד לאחר ימי החגים. במשך חודש שלם התרוממנו בתפילות, בתקיעות, בצום, בסוכה ובשמחת התורה. כעת מגיע המבחן האמיתי: האם נמתין להתעוררות גדולה נוספת, או שנהפוך את כל מה שקיבלנו ללחם של יום יום? התחלה אמיתית אינה הרגע שבו האדם מכריז שישתנה. היא הבוקר הפשוט שבו הוא קם ומקיים דבר אחד שקיבל על עצמו, גם בלי התרגשות ובלי מחיאות כפיים.

מן השער הזה נכנס גיליון השבוע אל סודותיה של פרשת בראשית. המאמר הראשון מבקש לברר מדוע מכל שבתות השנה דווקא שבת זו נקראת בפי הכול על שם פרשתה, "שבת בראשית". האם זהו רק שם בלוח השנה, או שמא בשבת הזאת נקבע הכיוון הרוחני של השנה כולה? ומה הקשר בין סיומם של חגי תשרי לבין היכולת להתחיל מחדש דווקא בתוך השגרה?

מכאן עובר העלון אל האות הראשונה שאינה ראשונה. מדוע התורה מתחילה באות ב"ת ולא באות אל"ף? מה ביקשו חכמי ישראל לרמוז בצורתה של האות, בצלילה ובמקומה? וכיצד שאלה הנראים לשונית פותחת דיון עמוק על ברכה, ענווה, לימוד התורה והסכנה שאדם יעסוק בחכמה גדולה אך ישכח את נותן התורה?

בהמשך אנו מרימים עיניים אל שמי הלילה ושואלים שאלה מפתיעה: האם הכוכבים יוצרים את הלילה, או שהם רק מודיעים לנו שהוא כבר הגיע? הרי ערב ובוקר הופיעו בתורה עוד לפני בריאת המאורות. הדיון הזה חורג הרבה מעבר לאסטרונומיה ולהגדרות הזמן. הוא נוגע בחיינו בכל פעם שאנו מבלבלים בין סימן לבין סיבה, בין הצלחה חיצונית לבין ערך פנימי, ובין מה שהעין רואה לבין מה שבאמת מנהיג את המציאות.

משם נכנס הגיליון אל המקום הרגיש ביותר בלב האדם: את מי הוא אוהב יותר, את עצמו או את בנו? מחלוקתם של רבי עקיבא ובן עזאי על הכלל הגדול שבתורה הופכת למסע אל טבעה של האהבה, אל מסירותם של הורים, אל גבולות ההקרבה ואל השאלה האם אהבת ילד פירושה לראות בו המשך של עצמנו, או דווקא לאפשר לו להיות הנשמה הייחודית שהופקדה בידינו. המאמר הבא חוזר אל הנחש ושואל מדוע נאמר דווקא על פורץ גדר כי נחש יכישנו. מהו הקשר בין פרצה קטנה לבין הארס המחלחל בגוף? האם גדר היא מחסום המצמצם את החיים, או הגנה המאפשרת להם להתקיים? ובעולם שבו הגבולות נשחקים במהירות, אילו גדרים מגינים על הבית, על הזמן, על המבט ועל הנפש? לבסוף מגיע העלון אל אחת הסוגיות המסתוריות בפרשה: מי היה הראשון שניסה ליצור גולם, וכיצד הפך כוח היצירה האנושי לפתח לעבודה זרה? בעידן שבו יצירות האדם כבר מדברות, כותבות, מגיבות ומחקות תבונה, השאלה נעשית אקטואלית מתמיד. מתי כלי נשאר כלי, ומתי האדם מתחיל להשתחוות, בגלוי או בסתר, לדבר שהוא עצמו יצר? ובשער האחרון של הגיליון ממתנינות ארבע עשרה שאלות קצרות שנועדו לעורר את הסקרנות: האם שחיטתו של חולה במחלת ירח ששחט בשנתו כשרה? מדוע נברא חוה בשעה שאדם ישן, ומדוע לא נברא מן העפר? האם מקיימים מצוות פרייה ורבייה בנן ממזר? כיצד דיבר הנחש, היכן נקבר הבל, מי האריך ימים יותר מכל אדם, ומדוע נלקחו שבעים שנה מאדם הראשון וניתנו לדוד המלך?

התשובות המלאות לשאלות הללו, יחד עם המאמרים והבירורים שבגיליון, הן חלק מסדרת הספרים "גם לנשמה מגיע אוכל". גיליון זה כולו הוא חוליה נוספת בסדרה המבקשת להפגיש את שאלות החיים עם עומקה של תורה, ולהראות כי פרשת בראשית אינה רק סיפור על העולם שהיה, אלא מפת אחריות לעולם שאנו נקראים לבנות. פרשת בראשית מזכירה לנו שהעולם אינו מתחיל מאיתנו, אך משהו בעולם ממתין דווקא לנו. איננו המקור של האור, אבל בידינו לפתוח לו חלון. איננו בעלי הבריאה, אבל אנו אחראים למה שיעבור דרכנו אל היום הבא. זוהי אולי ההתחלה האמיתית ביותר: לדעת שבאנו אחרונים, ובכל זאת לבחור להיות הראשונים שמוסיפים היום טוב.

שולחן שבת יכול להיראות אחדת

שאלות שמטרידות כל אדם, תשובות שמאירות את החיים
פותחים שער אל עומקה של הפרשה בין פסוקי התורה לחיי המעשה

הרב יוסף ויצמן
052-8144488

סדרה בת 22 כרכים

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע בהודעה ליוצא: 052-8144488

או בהודעה למייל: baitmidrash2@gmail.com

מדוע רק שבת בראשית נקראת על שם פרשת השבוע ולא שאר הפרשיות?

ביום הראשון לבריאה. זו קדושה קבועה וקיימת מאז ימי קדם, ועל כן היא נקראת על שם הפרשה, כדי להורות שקדושתה מחוברת לראשית הבריאה. תוספות (שם) מחדשים כי אף שהחגים נתונים ביד ישראל לקדשם, השבת בראשית היא המקור שממנו יונקים כל המועדים את חיותם. מכאן אנו למדים שקריאת התורה ביום זה היא לא רק קריאה רגילה, אלא פתיחת צינורות של אור לכל השנה כולה, ועל כן זכתה להקרא על שם הפרשה, כי היא המנוע של הכל.

את היסודות לחיבור המופלא שבין השבת הראשונה לבין הנהגת העולם, אנו מוצאים בדברי הראשונים, המפליגים בביאור עומקה של שבת זו כציר המרכזי של כלל היצירה.

רבינו משה אלשיך (תורת משה בראשית א, ה) ביאר כי יום הששי של הבריאה היה סיבת קיום כלל מעשה בראשית, שכן בהארת השבת שהחלה כבר מבין הערבים של יום הששי, הוגנה נפשו של האדם שלא ימות ביום ההוא ובכך יתבטל כל המפעל האלוף. ומאחר ויום זה הועיל לכל ימי המעשה, נקרא הוא הששי בה ידיעה, לרמוז שכל חמשת הימים הקודמים נכללו בו, וממילא שבת בראשית היא החתימה המאירה על כל השלמות הזו.

רבינו בחיי בן אשר (בראשית א, א) חידש כי בראשית הוא לשון ראשית החכמה, ויום השבת הוא המקום שבו החכמה הזו מתגלה במלוא עוזו. לפי דבריו, כשם שהבריאה התחילה בראשית, כך השבת היא התכלית שבה הבריאה שבה אל מקורה, ועל כן הקריאה בתורה ביום זה היא כעין חזרה אל ראשית המחשבה האלוהית, דבר המעניק לשבת זו מעמד של בחינת יסוד לכל השנה.

רבי יעקב בעל הטורים בפירוש הטור על התורה (בראשית א, א) ביאר כי התורה נפתחה באות ב, וסיימה באות ל, לרמוז כי השבת היא בתוך האותיות הללו, המקיפות את כל התורה. מכאן למדים ששבת בראשית אינה רק יום בלוח, אלא היא הלב הפועם של התורה כולה, ועל כן טבעי הדבר שהיא תיקרא על שם הפרשה, שכן היא השער שדרכו האדם נכנס לתוך עומק התורה לשנה החדשה.

רבינו חיים בן עטר האור החיים הקדוש (בראשית א, א) ביאר כי בראשית נברא העולם כדי שיהיה מי שיעסוק בתורה, והשבת היא הזמן המקודש ביותר להתמדה בלימוד זה. לפי דבריו, כשם שהבריאה התחילה בראשית, כך השבת הראשונה היא ההזדמנות שבה הקב"ה מציע לאדם את האפשרות להתחיל את עבודתו הרוחנית בטוהרה, מתוך הבנה שכל תכלית העולם היא הדבקות בו יתברך ביום השביעי.

האחרונים וגדולי הפוסקים המשיכו להעמיק את הבנתנו בסיבת השם המיוחד המלווה את השבת הזו, כשהם מניחים את יסודות העבודה הרוחנית הנדרשת ממנו עם פתיחת מחזור הקריאה.

הדברי יחזקאל בספרו (בראשית) הקשה בשם חמיו האריה דבי עילאי מדוע רק בראשית נקראת שבת בראשית על שם הפרשה, ואילו שאר פרשיות השבוע אינן נקראות על שם הפרשה, ומתוך כך אחרי כל חודש תשרי, שבת זו היא הראשית וההזדמנות הראשונה שבה האדם נדרש לפרוע את מה שקיבל על עצמו בכל חודש אלול. שבת זו היא העיתוי המדויק שבו האדם מעביר את החלטותיו מהכוח אל הפועל.

השפע חיים בספרו (בראשית) כתב דלכן נקרא שבת בראשית, להורות לך שלא יחשוב אדם שאחרי ראש השנה ויום כיפורים כבר הכל מסודר ולא צריך להשקיע, באה השבת להורות לך שאתה עדיין נמצא בתחילת הדרך ועליך להמשיך ולהשקיע עבודה רבה בהתחדשות רוחנית.

רבי צדוק הכהן מלובלין בפרי צדיק (פרשת בראשית, אות ה) ביאר כי תיקנו סייסו התורה בתשרי, ואחר סוכות אף שרואים שעדיין לא היה התיקון כראוי, מכל מקום כל החודש מוכן ומסוגל לתשובה. עוד מבאר שם שקדושת פרשת בראשית היא שיזכו לאור רוחו של משיח, ועל כן מתחילים בראשית בשבת אחרונה מחודש תשרי, שאף שרואים שעברו אלפי שנים ולא זכינו להיגאל, אולי בשבת זה נזכה להיגאל מיד על ידי התעוררות תשובה מלעילא, שכן כל החודש מסוגל לזה.

האדמו"ר מבעלז בפירושו (בראשית) מבאר את עניין הכל יודוך והכל ישבוחך זו שבת בראשית, על פי מה שהמלאכים בעלי שש כנפיים משבחים בכל יום, אך בשבת לא נותר להם כנפיים והקב"ה אומר להם בינכם בני ישראל ישבחו לי. בשבת בראשית, השבת הראשונה שבבריאה, השבחו את הקב"ה גם המלאכים וגם אדם הראשון, וזהו שאומר המדרש שהכל הודו להקב"ה בשבת זו.

גדולי הדורות האחרונים, מאורות שזכו להאיר את השביל המוליך אל פנימיות התורה, הוסיפו רובדים של אור בהבנת עומק השם שבת בראשית, כשהם מלקטים ניצוצות של קדושה מכל חלקי הפרס כדי להעמידנו על טיבו של יום זה.

החידושי הר"מ בשיח שרפי קודש פולין (פרשת בראשית) נהג להגיד בשם הזהר הקדוש שמפרש במילת בראשית ע תרעין לאוריינתא, הרי שממילת בראשית ממשיך פנים לכל התורה. מוסיף הוא ומחדש כי בשבת בראשית

ימים שבין כסה לעשור חלפו, השופרות השתתקו, והשערים שנפתחו בנעילת יום הכיפורים התכנסו אל תוך דממת היצירה של סוכות, עד שהנה, האור של חג הסוכות דועך, והעולם ניצב על סף התחלה חדשה. באוויר המתוח, בצפייה דרוכה, אנו פותחים את ספר בראשית, מתחילים שוב מן הבריאה, מן הניצוץ הראשון של הקיום. אך דווקא בנקודת המפגש הזו, בשבת שבה אנו קוראים בראשית, עולה תמיהה נוקבת, שאלה המבקעת את השקט: מדוע נבחר דווקא שם זה להכתיר את השבת הזו? לא מצינו שבתות אחרות לאורך השנה הקרובות לפרשת השבוע, אלא לשמות מיוחדים כגון שבת הגדול או שבת שובה, הנובעים מן הנסים או מן ההפטרות. מהו הסוד החבוי בשם זה, בראשית, המעניק לשבת הזו זהות עצמאית שאינה מוכרת בשום פרשה אחרת? האם היא רק ציון דרך לוח, או שמא זרם תת-קרקעי של קדושה שורשית המפעמת דווקא כהן?

בתחן ספר הספרים נכתב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (בראשית א, א). פסוק זה, הפותח את מגילת הבריאה, אינו רק ציון של זמן התחלה, אלא הוא מבטא את המגמה העמוקה של העולם כולו הנע לקראת קדושת השבת. השבת, השזורה בתוך פרשה זו, היא התכלית והכתר של כל ימי המעשה.

רש"י (שם) ביאר כי אין המקרא אומר אלא דרוש, שכן על ידי המילה בראשית נפתח הפתח להבנת בריאת העולם לצורך התורה וצורך ישראל, שנקראו ראשית. בדרך זו, השבת שבתוך הפרשה אינה רק יום במחזור הזמן, אלא היא עוגן רוחני שבו מתגלה התכלית שלשמה נברא העולם.

רבי אברהם אבן עזרא (שם) פירש כי מילה זו מציינת את זמן התחלת הבריאה, כאשר יום השבת בא בסיימה כדי לחתום את הפעולה האלוהית בסימן של מנוחה עליונה, שבה המציאות כולה נחה מפעולתה ומתעלה לרמתה השורשית.

הרמב"ם (שם) חידש כי ביום הראשון נבראו כל הנבראים בכוח, והשבת היא ההוצאה מהכוח אל הפועל של הקדושה שהוטמנה בבריאה. הנהגה זו מלמדת כי ביום זה אנו חווים את השלמות הכוונה האלוהית בבריאה כולה, וכל הקיום מקבל את משמעותו המלאה.

הרד"ק (שם) מבאר כי השמים והארץ נבראו בתחילה, והשבת מהווה עדות ניצחת לבורא העולם. ביום זה אנו חוזרים אל נקודת ההתחלה כדי להתבונן במשמעות קיומנו, מתוך תחושה של התחברות לבורא ששבת ממלאכתו.

הרלב"ג (שם) ביאר כי סדר הבריאה מלמד על חכמת הבורא, ושבת בראשית היא הזמן שבו האדם מתבונן בחכמה זו ומכיר בבורא מתוך מנוחה ויישוב הדעת, שכן בהעדר טרדות המעשה, הנפש פנויה להשגת ידיעת האלוה.

החזקוני (שם) פירש כי בראשית רומז לך שהעולם נברא כדי שיהיה מי שיעסוק בתורה, ושבת היא הזמן המקודש והמיועד ביותר לך, שכן היא מעניקה את הפנאי והרוגע הדרושים לעלייה בתורה.

הספורנו (שם) ביאר כי התחלה זו נועדה להגיע אל השלמות של השבת, זמן שבו האדם עומד לפני בוראו בשלווה ובקדושה יתרה, תוך שהוא מודה על הבריאה ומכיר בגדולת יוצרה.

אונקלוס (שם) תרגם בקדמין ברא ה את שמיא ואת ארעא. תרגום זה מדגיש את הפעולה האלוהית הקדמונית המהווה בסיס לכל קדושת השבת שתבוא בהמשך הדברים, ומצביע על ההתחלה כמרכיב חיוני בהבנת השבת.

הכלי יקר (שם) מבאר כי הכתוב מרמז על כך שהעולם נברא בשביל ישראל, ויום השבת הוא המתנה הגדולה שניתנה להם כדי שיוכלו להתדבק בבורא, והיא מהווה את החיבור הנצחי בין עם ישראל לבין הקב"ה.

את עומק השאלה מדוע דווקא שבת זו נקראת בשם הפרשה, אנו פוגשים באור המופלא של חז"ל, המבארים כי השבת הזו היא רחם של זמן שבו הכל מתחיל.

בגמרא במסכת בבא בתרא (דף קכ ע"א) איתא, וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, ר' יוסי הגלילי אומר, מועדי ה' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה. הגמרא שם מחדשת כי ישנו הבדל תהומי בין המועדים לשבת, שכן המועדים תלויים בקידוש בית דין ובקביעת ישראל, ואילו השבת בראשית נקבעה על ידי הקב"ה בעצמו, ללא התערבות אנושית. המסקנה העולה היא ששבת זו מייצגת את החותם האלוהי הישיר בבריאה, ולכן היא עומדת במעמד מיוחד, נעלה ומובדל מכל ימי החול ומהמועדים.

בתלמוד ירושלמי (מסכת מגילה פרק ג הלכה ז) מובא כי הקב"ה הניח את התורה בתשרי כדי שהעולם יתחיל מחדש בטוהרה, והקריאה בפרשת בראשית בשבת זו היא הכוח שמאפשר לכל אחד מישראל להתחיל את מסע התשובה שלו. המפרשים שם מבארים כי ביום זה השמים פתוחים, והקריאה בתורה משפיעה שפע של קדושה שאין דוגמתה, המאירה את הנשמות ומעוררת אותן לשוב אל הבורא.

רש"י (שם בבא בתרא) מבאר כי השבת בראשית אינה נכנסת תחת הגדרת המועדים שנמסרו לישראל, אלא היא קדושה מצד עצמה, שכן היא נקבעה

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

פעם שנתקלים אנו בקושי או בטשטוש בדרך, עלינו לשוב אל השבת הזו, אל הבראשית שבה, ולשאוב ממנה את הכוח להתחיל שוב, בטהרה ובידיעה שהקב"ה הוא המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

כשאנו צוללים אל תוך נבכי הנפש ומחפשים את החיבור החי בין שבת בראשית לבין האדם, אנו מגלים כי השבת הזו אינה רק מאורע חיצוני בלוח, אלא היא מהדהדת בתוך חדרי הלב כקריאה נצחית להתחדשות. כל אדם נושא בתוכו עולם ומלואו,

בראשית פרטית, וכאשר השבת הזו מגיעה, היא מזמינה אותנו לעצור, להניח את משאות הנפש ולשוב אל גרעין הקיום הטהור שלנו.

החיבור לנפש מתחיל בהבנה כי שבת בראשית היא הזמן שבו האדם זוכה לפגוש את עצמו מחדש, בלא מסכות, בלא דרישות ובלא עול המעשה. בעולם המודרני, שבו אנו לעיתים קרובות מרגישים מנוהלים על ידי זרמי החיים הסוערים, יום זה מעניק לנו את הכוח לחזור אל בראשית הפנימית שלנו, אל הנקודה שבה הנשמה פוגשת את בוראה. האמונה ביום זה הופכת להיות מוחשית וקרובה, שהרי אם הקב"ה הניח את חותמו בבריאה ביום השביעי, הרי שגם בתוכנו טמונה אותה קדושה, הממחינה שרק נפתח לה צוהר.

נפתח פנים לכל התורה, ומתוך כך נפתח פנים לכל אחד מישראל, וממילא נמשך אור זה לכל השנה כולה, שכן היום הזה הוא מקור ההשפעה לכל עת. רבנו משה אלשיך בתורת משה (בראשית א, ה) מבאר כי השם בראשית מורה על התחדשות הבריאה, שכן הוא כותב כי ביום זה היה סיבת קיום כל כללות מעשה בראשית, כי מבין הערבים של ששי שהתחיל להאיר תוספת שבת, הליך הארת שבת לאדם שלא ימות בו ביום ויתבטל כל מעשה בראשית. נמצא כי יום ששי הועיל לכל הימים, והשבת שבתוכו היא המקיימת את הבריאה כולה כאילו היום נתחדשה הווייתם.

בעל נזר התורה בספרו (פרשת בראשית) מביא מדרש המקשר את השבת הכל יודוך והכל ישבחוך לשבת בראשית, ומבאר כי כשם שהמלאכים מוגבלים בכנפיהם וביום השבת השריט עובר לבני ישראל, כך בשבת הראשונה לבריאה חברו יחד המלאכים ואדם הראשון להודות להקב"ה, וההודיה הזו היא שנחקקה בשם השבת, כיוון שבשבת זו הכל הודו להקב"ה. אני מבאר עוד כי מכיוון שהיו רק שישה ימים של בריאה, לפיכך רק שישה ימים אלה תוארו בעשייתם, תחילתם בערב וסיומם בבוקר, ואילו ביום השבת לא נעשתה כל מלאכה, ולכן לא היה גמר מלאכה שהיה צריך להיות שיתואר בסיומו של היום, ודווקא משום כך היא נקראת על שם הפרשה, להורות כי היא השבת המלאכה שהיא היסוד לכל הבריאה.

הסוגיה העמוקה של שבת בראשית אינה נשארת ברומו של עולם, אלא היא תובעת מאתנו תרגום מעשי למציאות חיינו, הופכת את ההבנה הרוחנית לכלי עבודה יומיומי.

נפקא מינה ראשונה למעשה היא ההכרה כי שבת זו מהווה עבורנו עיתוי של אתחלתא דגאולה, כפי שביאר רבנו צדוק הכהן. למעשה, על האדם להקדיש את שבת זו להתעוררות תשובה מיוחדת, מתוך הבנה שכל החודש מסוגל לכך. אין זו תשובה של חרדה או של שגרה, אלא תשובה מלעילא, התעוררות המגיעה מתוך שמחה וחיבור, שכן הידיעה ששבת זו מסוגלת להביא אור של גאולה צריכה להוביל את האדם להחלטה טובה ומוצקה שילווה אותו בכל השנה.

נפקא מינה נוספת עולה מתוך דברי בעל השפע חיים, המלמד כי אין להסתפק בהתעלות שחשנו בחגי תשרי. למעשה, על האדם לפתוח את השבת הזו בתחושה שהוא רק עומד על סף העבודה. בעוד שרבים נוטים להרגיש רפיין מסוים לאחר הימים הנוראים, שבת בראשית באה לתבוע מאתנו התחדשות של התחלה. בפרקטיקה, הדבר אומר שיש לקבל על עצמנו לימוד חדש, קביעות עיתים שונה או הנהגה חיובית שלא נהגנו בה עד כה, כדי להוכיח כי אנחנו אכן בראשית.

נפקא מינה שלישית נוגעת להנהגת השירה ביום השבת. כפי שלמדנו מהאדמו"ר מבעלז, שבת היא הזמן שניתן לאדם הכוח לומר שירה, וביום זה השריט עובר אלינו. למעשה, יש להקפיד על הוספת זמירות שבת בלב שלם ובכוונה, מתוך ידיעה שבשבת זו אנו ממשיכים את שירת המלאכים ואדם הראשון. המעבר מהזמירות של ימי החול לשירה של שבת בראשית צריך להיות מורגש בבית, כשהאדם הופך את שולחן השבת למקום שבו השירה היא העיקר.

כשאנו ניגשים אל הרחבת היריעה הרעיונית של שבת בראשית, עלינו להבין כי אין מדובר בעוד תחנה בלוח השנה, אלא בנקודת המפגש שבין האינסוף האלוהי לבין המציאות המוגבלת של האדם. הנהגת העולם כפי שהיא מתגלה בפרשה, אינה אלא תהליך מתמשך של בניין, שבו השבת משמשת לא רק כיום מנוחה, אלא כציר המרכזי שסביבו נסוב כל הקיום.

העומק הטמון בשם שבת בראשית מלמד אותנו כי הבריאה היא תהליך שאינו נפסק לעולם. בכל שבת בראשית, הקב"ה מבקש מאתנו לשוב ולהביט אל העולם אל כדבר מומגר, אלא כהוויה מתחדשת הזקוקה להתבוננותנו. המילה בראשית אינה מציינת רק רגע היסטורי קדום, אלא היא מהות המלווה כל רגע של קיום. כאשר אנו קוראים את הפרשה בשבת זו, אנו נוטלים חלק פעיל בתהליך הבריאה, שכן על ידי התורה והתפילה, אנו ממשיכים את האור שהוטמן ביום הראשון של הבריאה ומאירים באמצעותו את כל עולמנו האישי.

המהות הפנימית של היום הזה טמונה ביכולת של האדם לזהות את הניצוץ האלוהי בתוך שירת החול. שבת זו מציבה בפנינו מראה מופלאה: אם נשכיל לראות את העולם בעיניים של בראשית, נבין שכל פעולה שלנו, כל מחשבה טובה, וכל עמידה על קדושת השבת, מהווים נדבך נוסף בבניין העולם. ההבדל התהומי בין המועדים לשבת, כפי שמדגישה הגמרא, מלמד כי בעוד המועדים הם הדרך שלנו להתקרב לה, השבת היא הדרך שבה ה' יורד ומשכין את נוכחותו בתוכנו ללא צורך במעשה אדם. שבת בראשית היא המקום שבו האדם זוכה להתבטל מפני הקדושה הזו, ומתוך ביטול זה, הוא זוכה להיבנות מחדש.

במבט עמוק יותר, אנו למדים ששבת בראשית היא המפתח לכל השנה כולה. כשם שהשער שנפתח בראשית של הבריאה מורה על הדרך, כך שבת זו מורה על הדרך לכל השנה. החיים אינם רצף אקראי של אירועים, אלא מערכת מכוונת היטב שנועדה להגיע לשלמות. האדם הנמצא בלב הסוגיה הזו חש כי הוא חלק ממחזה אדיר של אמונה, שבו כל רגע ורגע הוא הזדמנות לשוב אל השורש, אל הבראשית. ההרחבה הרעיונית הזו מעניקה לנו מצפן: בכל

אותה אהבה. אותם כללים. שני ילדים שונים.

מה שמחזק ילד אחד
עלול לשבור את השני.
חינוך מתחיל
כשמפסיקים לחפש שיטה אחת
שמתאימה לכולם.

הגות יוסף מהדורה שנייה

להזמנת הספר עד הבית

הרב יוסף יצמן | 052-8144488
להזמנת שיעורים והרצאות

המחשבה על כך ששבת בראשית היא המקור שממנו יונקת השנה כולה, מחוללת שינוי עמוק בהנהגתנו הרוחנית. כאשר אדם יודע שכל צעד שהוא עושה בשבת זו משפיע על איכות חייו הרוחניים לאורך כל השנה, הוא ניגש אל היום הזה ביראת כבוד ובאהבה. הנפש מבקשת להתחבר אל המקור, אל הראשית, ושבת זו מספקת לה את הנתיב הבטוח. זו אינה רק חובה דתית, אלא זוהי צמיחה של האמונה מתוך חוויה חיה של התחדשות והתחברות לאור המקיף את כל המציאות.

ההנהגה ביום זה הופכת להיות משימה של גילוי. כשאנו מקדשים את היום, כשאנו עוסקים בתורה מתוך שמחה ופנימיות, אנו בעצם מצהירים כי אנחנו שותפים לבריאה, שאנו מבינים את האחריות המוטלת עלינו, ושליבנו כרוך אחרי הקב"ה. הקשר לנפש מתהדק כאשר אנו מבינים ששבת בראשית היא ההזדמנות להשיל מעלינו את כל השאריות של ימי החול ולחזור להיות בראשיתיים, רעננים, מוכנים לקלוט את השפע האלוהי. האמונה ביום הזה היא האמונה ביכולתנו להשתנות, להשתפר, ולגלות בכל פעם מחדש את האור שגנו הבורא בעולמו עבורנו, בני האוהבים.

במעגלי המוסר והנהגת הנפש, שבת בראשית מעמידה אותנו בפני האמת הפשוטה והמזוקקת ביותר: האחריות על התחלה חדשה. המצפן הפנימי

הנבנה מתוך ימים אלו מלמד אותנו כי האדם אינו אסיר של עברו, וכי בכל רגע נתון עומדת לו האפשרות לחזור אל נקודת הבראשית שלו. המוסר של שבת זו טמון בענווה שבה אנו מכירים בכך שגם לאחר שיאי הרוח של חגי תשרי, עלינו לשוב ולעמוד כמתחילים, כמי שטרם טעמו את טעם הבריא במלואה.

השלמות המוסרית המשתקפת בשבת בראשית אינה מצויה בהישגים חיצוניים, אלא בנכונות של האדם להשקיע בבניית עולמו הפנימי. כפי שביארנו, הקב"ה קבע את השבת כחותם הבריא, ובכך הוא מנחה אותנו כי לא רק בתוצאות הדברים נבחן האדם, אלא בעצם העבודה ובהתמסרות לרצון העליון. המוסר כאן הוא להבין כי גם אם נכשלנו או לא מצינו את פוטנציאל הימים הנוראים, שבת זו היא קריאה לשוב אל השורש, לבדוק את יסודות הבניין שלנו, ולבנותם מחדש מתוך אמת ויושר.

המצפן הפנימי שלנו מכון אל השקט הנפשי שבו אנו מקבלים את תהליכי החיים. כשם שבבריא לא נאמר ביום השביעי ויהי ערב ויהי בוקר, כי אם מנוחה טהורה ושלמה, כך גם בדרכנו המוסרית עלינו ללמוד לשאת את רגעי המנוחה והעצירה כחלק מהותי מהיצירה. אדם אינו נמדד רק בדהירה לעבר היעד, אלא גם ביכולת שלו להוות מקום של מנוחה לעצמו ולסובבים אותו. זוהי הזמנה מוסרית להאט, להתבונן בראשית של כל פעולה, ולשאל האם היא מכוונת אל התכלית המקודשת של השבת.

ההליכה בדרך זו מחייבת אותנו להכרה בערך הזמן וביקר המציאות. כאשר אנו מבינים ששבת בראשית היא המקור שממנו נובעת כל השנה, המוסר מחייב אותנו להתנהג בה בכבוד ראש ובאהבה. אין כאן מקום לסיסמאות ריקות, אלא לעבודה ממושכת של זיכרון המידות והרחבת הלב. אנו נדרשים לאמץ גישה של התחלה תמידית, שבה בכל שבוע ושבוע, ובכל שלב בחיים, אנו חוזרים ומזכירים לעצמנו כי העולם נברא בשבילנו, ושעלינו מוטלת האחריות להוסיף בו אור, שלום ואמת, כפי שנועדנו מתחילת הבריא.

מתוך כל האמור, אנו לוקחים עמנו תובנות מעשיות המלוות אותנו אל מעבר לגבולות השבת. התבונה הראשונה היא ההכרה בכך שכל יום בשבוע הוא

בעצם שלוחה של אותה ראשית, וכי היכולת להתחיל מחדש אינה מוגבלת לשבת בראשית בלבד, אלא היא כוח רוחני הניתן לנו בכל בוקר. עלינו לאמץ את ההבנה שכל פעולה קטנה, כל לימוד וכל תפילה הם חלק מבניית העולם, וכי עלינו לנהוג ביום חול ביראת כבוד שכזו. תובנה נוספת היא החשיבות של עצירה מכוונת בחיים, מתוך הבנה שההישגים הגדולים ביותר של האדם צומחים מתוך מנוחה וחיבור אל השורש, ולא מתוך מרוץ אינסופי אחר מטרת חיצונית.

נשאל מתחיל לשאל נכון
החיים מתחילים להיפתח אחרת

בין פסוקי התורה להתמודדות היומיומית
זוגית, חינוך, בחירה, צמיחה ותיקון המידות

הרב יוסף ייצמן | 052-8144488

סרוקו והתחילו לחשוב אחרת

באר שלמה
הוצאה לאור

עיקר העניין: השאלה הגדולה שפתחה את מסענו, מדוע דווקא שבת זו זכתה להיקרא בשם הפרשה, מתבהרת לנו עתה באור יקרות. שבת בראשית היא אינה סתם שבת נוספת בלוח השנה, אלא היא התגלמותה של הראשית האלוהית בתוך המציאות האנושית. בעוד שאר השבתות ניזונות משמות הגזרים מאירועים חיצוניים, שבת זו נקראת על שם עצם מהותה – ההתחלה, המקור והיסוד שמהם נשאב הכוח לכל מהלך השנה כולה. דווקא משום שהיא השבת המאחדת את המלאכים ואת האדם, את השמים ואת הארץ, היא נותרת כחותם נצחי של הבריא, תזכורת לכך שכל העולם כולו עומד על תילו רק בזכות אותה התחלה טהורה, וכי בכל עת ובכל רגע, נתונה לנו האפשרות לשוב אל אותה ראשית ולהתחדש בה. השבת הזו מלמדת אותנו כי האדם אינו צריך לחשוש מכישלונות העבר, שכן כל שבוע מחדש הוא הזדמנות לשוב אל השורש. כוחה של השבת בראשית טמון ביכולתה להזכיר לנו כי הקדושה אינה נמצאת רק בשיאים של חגי תשרי, אלא דווקא בשגרה הנבנית מתוך חיבור מתמיד אל הבראשית שבלב.

מדוע התחילה התורה עם האות ב' ולא עם האות א'?

החזקוני בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) פירש כי צורת האות ב"ת, הסגורה משלושה צדדים ופתוחה מצד צפון, רומזת על כך שהעולם נברא כמרחב שיש בו מקום לתיקון, וכי תפקידו של האדם הוא למלא את החסר ולהוסיף אור בתוך עולם שנברא בסימן של ב"ת.

הספורנו בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) מבאר כי הפתיחה בב"ת מלמדת על כך שהתורה היא המקור לכל שפע, והיא נפתחת בלשון המרמזת על מציאות בתוך מציאות, שבה העולם קיים מכווח של התורה.

אונקלוס בתרגומו למקראות גדולות (בראשית א, א) תרגם בקדמין ברא ה את שמיא ואת ארעא, ובכך הוא מסיט את הדגש מן האותיות אל הפעולה האלוהית הנשגבת שקדמה לכל ניסוח, ומורה על כך שהבריא היא מעשה פלאי שאין לו הגדרה אנושית מוגבלת.

הכלי יקר בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) מבאר כי הבחירה באות ב' היא ביטוי לצניעות האלוהית, המעדיפה להתחיל בדרך המביאה ברכה לעולם ולא באות אלף המזוהה לעיתים עם דין וקושי.

לאחר שהבטנו בפסוקי התורה וראינו את רמזי המפרשים הראשונים, נצלול עתה אל הים הגדול של חז"ל והגמרות, שם נחשפת השאלה במלוא עוצמתה הרוחנית. חכמינו זיכרונם לברכה, בדרכם הייחודית, פותחים לפנינו את צוהר המחשבה ומגלים כי האותיות אינן רק כלי כתיבה, אלא חיות קודש המנהלות דו-שיח נצחי עם הבורא.

בגמרא במסכת מגילה (דף ט ע"א) מובא המעשה המופלא בתלמי המלך, אשר אסף שבועים ושניים זקנים מחכמי ישראל כדי לתרגם את התורה ליוונית. הגמרא מספרת כי הקב"ה נתן בלב כל אחד ואחד מהם לתרגם באופן זה, ובמקום לכתוב בראשית ברא אלוקים, תרגמו אלוקים ברא בראשית. הנס הזה מורה לנו כי קיימת אמיתות פנימית בשינוי סדר האותיות, והעובדה שהדבר נעשה בדרך נס מעידה על כך שיש כאן סוד עמוק של העדפת האות אלף בנסיבות מסוימות, אל מול המציאות הגלויה של האות ב"ת בתורה.

בתלמוד ירושלמי במסכת חגיגה (פרק ב הלכה א) מובא בפירוש הטעם לפתיחה באות ב"ת: לפי שב"ת הוא לשון ברכה, ואילו אל"ף הוא לשון איריה. לפיכך, אמר הקב"ה אפתח בריאתי בב"ת, שהיא לשון ברכה, ויהי רצון לפני יתברך שהעולם יוכל להתקיים ולעמוד איתן בברכה זו. המקור הזה מלמדנו כי הבריא היא יצירה שנועדה להנחיל שפע וטוב לעולם, והפתיחה בב"ת היא הביטוי המוחשי ביותר לרצון האלוקי להשפיע חיים וקיום.

בגמרא במסכת נדרים (דף פא ע"א) אנו למדים שאלת היסוד על חורבן הארץ, אשר התרחש על עזבם את תורת, וזאת משום שלא ברכו בתורה תחילה. המפרשים שם מעמיקים ומבארים כי הבעיה לא הייתה עצם לימוד התורה, אלא חסרון הכוונה וההתקשרות הפנימית לנותן התורה. הלימוד המנותק

האור הגנוז של הבריא מופץ בכל פינה, אך השערים נפתחים דווקא באות ב'. בעוד לבנו מבקש את הראשית, את האחדות הצרופה, את האות אלף הפותחת את כל השערים, אנו פוגשים בטקסט המכונן של האנושות, בתורה הקדושה, פתיחה שנראית כצעד של דילוג: בראשית ברא אלוקים. מדוע נדחקה האות אלף אל מחוץ למעגל הפתיחה? האם ייתכן שהאותיות, אותן אבני בניין של הקיום, מנהלות שיג ושיח סמוי על כסא הכבוד, בו האות אלף קוראת תגר ומבקשת את מקומה הראוי בראש המצעד? המתח הזה בין הבחירה באות ב' לבין השאיפה הטבעית לאות א' מלווה את לומדי התורה דורות רבים, והוא נוגע בנקודה העמוקה ביותר של יחסי האדם עם הבורא. נדמה כי הדילוג הזה אינו מקרי, הוא אינו רק עניין של דקדוק או סגנון, אלא סוד עמוק של צניעות, של ברכה, ושל היחס שבין לימוד התורה לבין הדבקות בנותן התורה. מהו אותו כוח חבוי שגרם לחכמי ישראל לתרגם אחרת בפני המלך, ומה עומק הסוד הגנוז באות השנייה של הא-ב?

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (בראשית א, א). המקרא פותח דווקא באות ב', ופסוק זה מציב בפנינו את השאלה המהותית מדוע בחר הבורא להשמיט את האות אלף בפתח הבריא. ההבנה המקובלת בין מפרשי התורה היא כי בחירה זו אינה מקרית כלל ועיקר, אלא היא טומנת בחובה יסודות של ברכה, ענווה והבנה עמוקה על טבעה של התורה.

רש"י בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) מבאר כי המילה בראשית מלמדת על כך שהעולם נברא בזכות התורה שנקראת ראשית, והשימוש באות ב' דווקא מדגיש כי התורה היא הכלי שבו עוצב העולם, עוד בטרם הופיע הדיבור המלא המיוצג על ידי האות אלף.

רבי אברהם אבן עזרא בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) פירש כי אין המקרא מחויב להתחיל באות הראשונה של סדר האותיות, אלא הוא בוחר בדרך המורה על תחילת הפעולה וההוצאה אל הפועל, שהיא בבחינת בניין, המרומז באות ב'.

הרמב"ן בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) ביאר כי התורה נפתחה באות ב' כרמז לשני עולמות, העולם הזה והעולם הבא, וכדי ללמדנו שהבריא כולה נועדה לשמש מצע לקבלת התורה, המאחדת את כל הבחינות הללו תחת חסותו של הבורא.

הרד"ק בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) מבאר כי השם בראשית מורה על נקודת זמן התחלתית, והאות ב' משמשת כקידומת המבטאת את העובדה שהעולם כולו שוכן בתוך מסגרת המנוהלת על ידי הבורא, המצוי מעל ומעבר לאותיות.

הרלב"ג בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) ביאר כי הבחירה בב"ת מורה על ריבוי ועל חכמה הבנויה נדבך על גבי נדבך, ובכך היא מאפיינת את סדר הבריא המדוקדק והמתוכנן שבו כל פרט מוביל למשנהו.

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

האחדות המוחלטת והנשגבת שאין בה מקום למציאות נבראת, אלא היא מתחילה בבי"ת, המאפשרת לאדם ליצור ולהיבנות בתוך מציאות זו. הראשון צ' רבנו הגר" יוסף בספרו ילקוט יוסף (הלכות תלמוד תורה) מבאר כי פתיחת התורה בבי"ת היא בבחינת שיעור לחיים: היא מלמדת אותנו שלא הכל חייב להתחיל בשיא או בשלמות, אלא הלימוד והעבודה צריכים להיבנות שלב אחר שלב, מן הבסיס, כפי שהבית נבנה נדבך על נדבך. הוא מדגיש כי האדם צריך לראות בלימודו התחלה

מתמדת, וכי הברכה נמצאת דווקא בכוננות להתחיל מהדרגה הפשוטה ולהתעלות ממנה אל עבר המדרגות הגבוהות יותר של תורה ויראת שמים. הכהן הגדול מאחיו רבי ישראל מאיר הכהן בספרו חפץ חיים (על התורה, פרשת בראשית) חידש כי פתיחת התורה בבי"ת היא ביטוי למידת הענווה שבה נברא העולם, שכן הבורא בחר להצניע את האחדות המוחלטת ולגלות את כוחו בתוך עולם שיש בו פירוד וחסרון, כדי לתת לאדם את המקום לפעול ולתקן. הוא מדגיש כי זהו מוסר השכל לכל יהודי: כשם שהבורא נהג בענווה ופתח בבי"ת, כך האדם נדרש לנהוג בענווה בדרכו בחיים ובלימודו. מו"ר הגר"ה וואנר בשו"ת שבט הלוי (חלק ז') מבאר כי האות ב"ת פתוחה בצדה האחד, להורות כי אף על פי שהעולם נברא במערכת של חוקים וגבולות, הרי שתמיד קיימת פרצה שדרכה יכול האדם לשוב אל הבורא, אל אותה אל"ף שגבת שקדמה לכל. הוא מבאר כי התורה פותחת בבי"ת כדי להדגיש שהמטרה של כל לימוד התורה היא להגיע אל אותה אחדות עליונה, והלימוד הוא רק האמצעי והבית שבתוכו אנו פועלים כדי להגיע ליעד זה.

אחרי שסללנו את הדרך בהבנת סוד האותיות והשתלשלותן ממרומי האצילות ועד עולמנו החומרי, הגיעה העת לתרגם את העומק הזה למציאות היומיומית שלנו. המפגש בין סוד הפתיחה בבי"ת לבין הנהגת האדם אינו תיאורטי בלבד, אלא הוא מהווה מצפן מעשי המנחה אותנו כיצד לגשת אל הקודש, אל הלימוד ואל החיים בכלל.

נפקא מינה ראשונה למעשה עולה מתוך דברי הגמרא על חורבן הארץ בשל חסרון הברכה בתורה תחילה. למעשה, על האדם להקפיד לברך ברכות התורה בכוונה עמוקה, מתוך הבנה שהברכה היא לא רק טקס דתי, אלא פעולה שיוצרת התקשרות לעצם נותן התורה. בפרקטיקה, הדבר אומר שיש להקדיש רגע של שקט לפני פתיחת הספר, שבו האדם מכוון את לבו אל ה-א' של התורה, אל הקשר המופשט שקודם למילים הכתובות, ורק אז לגשת אל ה-ב' של הלימוד בהבנה והשגה.

נפקא מינה נוספת נוגעת להנהגת האדם בבית המדרש ובלימודו האישי. כפי שביאר החידושי הרי"מ, התורה צריכה להיות הבית של כל אחד מאיתנו. למעשה, על האדם לראות את לימוד התורה שלו לא רק כרכישת ידע, אלא כבנייה של משכן פנימי. המשמעות היא שאין להסתפק בלימוד יבש או אינטלקטואלי בלבד, אלא יש להשקיע בבניית סביבת לימוד שתהיה ספוגה ביראת שמים ובחיבור רגשי, כדי להפוך את הלימוד למקום שבו השכינה מוצאת לה בית קבע.

נפקא מינה שלישית עולה מתוך דברי החזקוני על צורת האות ב"ת והפתח הפונה צפונה. למעשה, על האדם להכיר בכך שחיינו אינם מושלמים וסגורים מכל צד, אלא הם מזמנים לו תמיד מקום של חסרון הדורש תיקון. בפרקטיקה, הגישה צריכה להיות של ענווה אקטיבית: בכל פעם שאדם נתקל בקושי או ברוח צפונית המאיימת על שלמותו, עליו לראות זאת כהזמנה לתקן ולהשלים, מתוך הבנה שהעולם לא נברא כדבר גמור, אלא כחומר גלם שנועד לעיצוב על ידי פעולותיו של האדם.

כשאנו מבקשים להרחיב את היריעה הרעיונית סביב שאלת פתיחת התורה באות ב"ת, אנו נכנסים אל הקודש פנימה, אל המקום שבו גבולות השכל וההגיון מתערפלים אל מול האור האינסופי של נותן התורה. המחשבה העמוקה מלמדת אותנו כי הבריאה אינה מהלך טכני של יצירת חומר, אלא היא מהלך של צימצום האור העליון כדי לאפשר מקום לנבראים. פתיחת התורה בבי"ת היא הוכחה ניצחת לכך שהתורה כפי שהיא נמסרה לנו, בתוך כלים של אותיות ומילים, היא תורה שנועדה להתלבש בתוך המציאות המוגבלת שלנו, כדי לרומם אותה ולהפוך אותה לבית לה'.

העומק הטמון כאן נוגע בשורש העבודה הרוחנית. האל"ף, כפי שלמדנו, מייצגת את האחדות המוחלטת, את המקום שבו אין פירוד ואין הבדלה, מקום שהוא למעלה מכל ציור ומכל מחשבה. אולם הקב"ה, ברוב חסדו, בחר לפתוח בבי"ת, המורה על ריבוי, על התחלה, על התפשטות מתוך נקודת הראשית. הבי"ת היא האות שיוצרת את הבית, את המקום שבו ניתן לחיות, ליצור, ולהתפתח. היא מלמדת אותנו שדווקא דרך המוגבלות, דרך השלבים והסדר, אנו מסוגלים להיפגש עם רצון הבורא. זהו סוד הברכה – היכולת להמשיך את האינסוף אל תוך הכלים המצומצמים של חיינו המעשיים, ולהפוך את העולם לבית לתורה.

כאשר אנו לומדים, עלינו לזכור כי כל אות וכל סוגיה הם בבחינת בית שבו שורה השכינה. אולם, אסור לנו לשכוח לרגע את האל"ף המרחפת מעל ללימוד. זוהי הנקודה שבה הלימוד הופך למפגש חי ופועם עם נותן התורה.

מהדבקות בשורש העליון נותר חומרי וקר, והפתיחה בבי"ת מסמלת בדיוק את השלב הזה – הלימוד והעולם הנברא – בעוד האל"ף נותרת כמייצגת את עצמותו של נותן התורה, שלפני הכל.

לאחר שהעמקנו בבכי דברי חז"ל והגמרא, נתבונן עתה בדברי הראשונים, אותם ענקי רוח אשר העמידו את התורה על יסודותיה וחשפו בפנינו את סודות האותיות והנהגת הבריאה. דבריהם מאירים את הדרך ומלמדים כי כל תג ותג בתורה טומן בחובו עולם שלם של מחשבה והנהגה.

רבי יעקב בעל הטורים בפירושו לטור על התורה (בראשית א, א) ביאר כי פתחה התורה באות ב"ת על שם שתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ללמדך שבזכות התורה נברא העולם, והיא המעניקה לו את תוקפו וקיומו. עוד מחדש הוא שם כי פתחה התורה בבי"ת על שם שני עולמות שברא, העולם הזה והעולם הבא, כשהבי"ת משמשת גשר המחבר בין המציאות המוגבלת שבה אנו פועלים לבין הנצח.

החזקוני בפירושו למקראות גדולות (בראשית א, א) ביאר כי צורת האות ב"ת, שהיא סגורה משלושה צדדים ופתוחה מהצד הרביעי לכיוון צפון, דומה לעולם שנברא באופן ששלוש רוחותיו סתומות וגדורות, ורוח צפונית נשארה פרוצה. הוא מבאר כי דבר זה נועד לאתגר את האדם, שאם יבוא מישהו ויטען שהוא אלוהים, יאמרו לו: אדרבה, הראה כוחך וחסום את הרוח הצפונית הזו שדורשת תיקון.

רבינו משה אלשיך בתורת משה (בראשית א, א) ביאר כי התורה פתחה בבי"ת כדי להורות על ההתחלה של תהליך הבריאה, שכן האות אל"ף היא האחדות הפשוטה המופשטת מכל הבחנה, ואילו הבריאה דורשת את הדיפרנציאציה והריבוי המיוצגים על ידי הבי"ת, המאפשרים את קיומם של נבראים נפרדים ומובחנים.

האור החיים הקדוש בספרו (בראשית א, א) חידש כי פתיחת התורה בבי"ת מלמדת על הענווה הנדרשת מן האדם בבואו לעסוק בתורה, שכן האות ב"ת משפילה את עצמה תחת האות אל"ף, ובכך היא מורה על כך שההתחלה האמיתית ללימוד התורה היא הכרה בביטול האישי ובכוננות להתפתח מן השורש שקדמה לו.

לאחר שהבטנו באורות הגדולים של הראשונים, הגיעה העת להאיר את השאלה מתוך משנתם של האחרונים וגדולי הפוסקים, אלו אשר בכוח עינם המעמיק ידו לסוף דעתם של דברים וחברו את סודות האותיות אל החיים המעשיים ואל עבודת הלב של היהודי המבקש קרבת אלוהים.

הב"ח בפירושו לאו"ח (סימן מ"ז) ביאר את הגמרא במסכת נדרים לגבי החורבן שנבע מכך שלא ברכו בתורה תחילה, וחידש כי לימוד התורה דורש כוונה עמוקה של התאחדות עם נותן התורה. לפי דבריו, הלימוד עצמו הוא הבית של התורה, אך לפני הכל חייבת להיות ההתמסרות לאל"ף – לנותן התורה שלמעלה מהשכל. הפתיחה בבי"ת מלמדת כי תפקידנו הוא לעסוק בתורה, להוסיף בתים של קדושה, מתוך הכרה מתמדת שהמקור והשורש הם למעלה מאותיות וממילים.

התפארת ישראל למהר"ל בהקדמתו לספר מבאר כי בתורה ישנם שני עניינים: לימוד התורה בהבנה והתאחדות עם נותן התורה. הוא חידש כי הסדר הוא שתחילה צריכה להיות התמסרות לעצם התורה, בבחינת אל"ף שלפני כל הבנה, ורק לאחר מכן הלימוד עצמו, המיוצג על ידי הבי"ת. לפי דבריו, התורה פותחת בבי"ת כדי להטמיע בנו שכל הלימוד וההשגה שלנו הם רק השלב השני, השלב שבו אנו חיים את התורה בתוך עולמנו, בעוד הדיבוק הפנימי בנותן התורה קודם לכל.

האדמו"ר מליובאוויטש בלקוטי שיחות (חלק ט"ו) מבאר כי התורה מתחילה באות ב' כדי להטמיע את העובדה שהלימוד הוא השלב שבו אנו הופכים את התורה לבית שלנו. מעל כל חכמת התורה, מרחפת מהותו של נותן התורה, שהוא האל"ף של הלימוד. לפי דבריו, הלימוד הוא הדרך הפעילה של הנשמה לגעת באל"ף עצמו, והפתיחה בבי"ת מכוונת את האדם לדעת שכל פועלו בלימוד אינו אלא גילוי של הקשר המוחלט והעמוק שיש לו עם הבורא, קשר שקדם לכל אות ולכל ביטוי.

החידושי הרי"מ בחידושי (בראשית) מבאר כי פתיחת התורה בבי"ת מלמדת אותנו שהתורה צריכה להפוך להיות הבית של כל אחד ואחד, בית של תורה. לפי דבריו, זהו שפתחה התורה בבי"ת, היא מזמינה אותנו לבנות בתוכנו וסביבנו מקום שבו השכינה תוכל לשכון, מתוך הבנה שהבית שאנו בונים הוא המקום שבו האותיות מקבלות את חיותן מהמקור העליון.

לאחר שהעמקנו במשנתם של האחרונים, נמשיך ונצמד לאורם של גדולי הדורות האחרונים, מורנו ורבנו, אשר זכו לפתוח לפנינו צוהר אל עומק האותיות ולהעמידנו על הדקויות המופלאות שבין תורת הנגלה לבין רזי התורה. דבריהם הם המגדלור המאיר את השאלה מדוע דווקא בבי"ת בחר הבורא להשתית את עולמו, והם מחברים אותנו אל ההווה, אל העבודה הרוחנית הנדרשת מכל אחד מאיתנו.

מו"ר הגר"א וייס בספרו מנחת אשר (פרשת בראשית) מבאר כי השאלה מדוע לא פתחה התורה באל"ף מונחת בבסיס ההבנה שכל בריאת העולם נועדה ליצירת מציאות שבה יש מקום לבחירה חופשית, והאות ב"ת המסמלת את העולם הזה, שהוא עולם של ניגודים והבדלות, היא הכלי המתאים ביותר להבנת מהות הבריאה. לפי דבריו, התורה אינה מתחילה באל"ף, המייצגת את

רעיון זה עומד בבסיס העבודה של בן התורה: הוא לומד, הוא עמל, הוא מנחם את הסוגיות, הוא בונה את הבית בכלים של הבנה ושכל (בי"ת) – אך כל עמלו נעשה מתוך ביטול גמור לאל"ף, למהותו של נותן התורה שלמעלה מהבנה. הלימוד הוא רק אמצעי, הגשר, שדרכו הנשמה נוגעת באלוקים עצמו. ההרחבה הזו מעניקה לנו מצפן נצחי. בכל פעם שאנו ניגשים אל התורה, עלינו לשאול את עצמנו: האם אני בונה בית של תורה בתוכי, האם אני זוכר את האל"ף שמחיה את הכל? הפתיחה בבי"ת אינה פחיתות כבוד, אלא היא עדות לכך שהקב"ה חפץ בנו, בבניו, שנתעסק בתורתו, שנבנה אותה, שנפתח אותה בתוך גבולותינו, ובכך נהפוך את כל העולם כולו לדירה לו יתברך. זהו העומק המרהיב של פתיחת התורה – קריאה אל כל אחד מאיתנו לקחת את הכלים הנתונים לנו, ולהתחיל לבנות בברכה, מתוך ידיעה שהמקור והשורש הם אלוהים, אינסופיים ונצחיים.

כשאנו צוללים אל מעמקי הנפש ומנסים לזקק את הקשר שבין האותיות לחיי האמונה, אנו מגלים כי בחירת התורה לפתוח באות ב"ת היא קריאה אישית לכל אחד מאיתנו להתחבר אל נקודת הבראשית שבו. הנפש היהודית תמיד מחפשת את האחדות המוחלטת, את ה-א', את המפגש הישיר עם הבורא ללא אמצעים. אך התורה בחוכמתה מלמדת אותנו סוד של ענווה: הנשמה יכולה להגיע אל ה-א' רק דרך ה-ב'. רק מתוך העיסוק המעשי, מתוך ההתמודדות עם קשיי החיים, ומתוך הבנייה היום-יומית של הבית הפנימי, אנו זוכים להיפתח אל האנסוף.

החיבור לאמונה מתחיל בהכרה כי האל"ף נמצאת שם, תמיד, גם כשאנו עסוקים בבניית הבית המוגבל שלנו. האמונה אינה רק ידיעה שכלית, אלא תחושה נוכחת של הנותן שנמצא מעל לכל המילים. כאשר אדם מרגיש לעיתים עייפות מן הלימוד, או תחושה שהחומר הנלמד הוא רק מילים יבשות, הוא מוזמן לשוב אל המחשבה על ה-א' המרחפת מעל ללימוד. זוהי הנקודה שבה האמונה הופכת ממושג מופשט לחוויה חיה. האדם מבין שכל יגיעה שלו, כל קושיה שהוא מנסה ליישב, היא צעד קטן בדרך אל ההתאחדות עם נותן התורה.

הנפש מוצאת מנוחה בידיעה שהקב"ה, בבואו לברוא את העולם, בחר דווקא באות מסמלת ברכה, בית, וצמיחה. האמונה מלמדת אותנו שהעולם אינו מקום מקרי, אלא מקום שנברא בכוונה תחילה כדי שנוכל לבנות בו את ביתנו הרוחני. תחושת האמונה מתחזקת כאשר אנו קולטים שהאות ב' היא פתח – פתח אל התורה, פתח אל המצווה, ופתח אל השכינה. האמונה היא הכוח שמאפשר לנו לראות את הפתח הזה גם במקומות שנראים סתומים או קשים, ולדעת שיש בידינו תמיד את הכוח להוסיף אור ולתקן.

בתהליך הזה של צמיחה, האדם לומד לאהוב את ה-ב' שבו – את אנושיותו, את חולשותיו, ואת העובדה שהוא זקוק לתורה כדי להתרומם. האמונה מגיעה לשיאה כאשר האדם מבין שה-ב' אינה מגבלה, אלא הזדמנות. האמונה היא הידיעה שהבורא, שברא את העולם בבי"ת, מלווה את האדם בכל שלב בדרכו, ומעניק לו את הכוחות לבנות את ביתו ולהפוך אותו למקום של קדושה. זהו החיבור העמוק בין הנפש לאמונה: הידיעה שאנו בונים את ביתנו בעולם, אך הבית הזה שייך לבורא, וכל קורת גג בו נושאת את זכר ה-א' הנצחית.

במסלול המוסרי שבו אנו מהלכים, הפתיחה באות ב' מציבה בפנינו מראה מוסרית חדה ונוקבת: האם אנו חיים את חיינו מתוך התבטלות לפני המקור, או שמא אנו שוקעים בתוך הבנייה החיצונית ושוכחים את שורש הנשמה? המצפן הפנימי שלנו מלמד כי מוסר אמת אינו נמדד ברוחב היריעה של

ההישגים שלנו, אלא במידת החיבור שלנו אל ה-א' – אל הקדושה והאמת שמעבר לכל השגה.

הענווה המוסרית נלמדת מן האות ב' עצמה. היא אינה מופיעה כראשונה, היא אינה מתיימרת להיות המקור, אלא היא מקבלת את מקומה ככלי המשדרת את המטרה הגדולה. אדם המבקש לנהל חיים מוסריים נדרש לאותה תנועה פנימית: להכיר בכך שהוא אינו מרכז העולם, אלא הוא חלק ממערכת גדולה וקדושה הנפתחת ברצון הבורא. המוסר כאן הוא להבין כי כל עשייה שלנו, כל פעולה או לימוד, צריכים להיעשות מתוך הכרה במי שנתן לנו את הכוח לפעול, ולא מתוך תחושת בעלות או גאווה על ההישגים המקצועיים או התורניים שלנו.

יתרה מכך, המצפן הפנימי מכוון אותנו אל האחריות שבתיווך הקדושה. אם העולם נברא בבי"ת כדי להיות בית, הרי שכל אדם הוא האדריכל של סביבתו הקרובה. האחריות המוסרית שלנו היא להפוך כל פינה בחיים – בבית, בעבודה, בקהילה – למקום שבו ניכרת הנוכחות של ה-א'. אין זו משימה של הנהגה רמה, אלא עבודה יום-יומית של זיכור המידות, הקפדה על דיבור נקי, על יושרה במסחר ועל אהבת הבריות, הכל במטרה להוכיח כי הבית הזה אכן שייך למי שאמר והיה העולם.

ההליכה בדרך זו מחייבת אותנו לאמץ גישה של התחלה תמידית. אם האות ב' היא סימן להתחלה, הרי שהמוסר שלנו אינו מאפשר לנו לקפוא על שמרינו. בכל יום עלינו לשאול את עצמנו: האם היום הזה היה בית שבו יכולה השכינה לשכון, או שמא חסמנו את הפתח? השאיפה המתמדת לשוב אל השורש, אל האל"ף שמעל לבי"ת, היא ששומרת עלינו מפני שחיקה מוסרית ומעניקה לנו את העזו להמשיך ולהוסיף קדושה בעולם. זהו המצפן המדויק ביותר: הידיעה שכל חיינו הם רק אמצעי, וכי המטרה העליונה היא להאיר בתוכם את האור האלוהי שאינו משתנה לעולם.

מתוך כל האמור, אנו לוקחים עמנו תובנות מעשיות המלוות אותנו אל מעבר לגבולות הלימוד. התובנה הראשונה היא ההכרה בכך שכל יום בשבוע הוא בעצם שלוחה של אותה ראשית, וכי היכולת להתחיל מחדש אינה מוגבלת רק לתחילת הדרך, אלא היא כוח רוחני הניתן לנו בכל בוקר. עלינו לאמץ את ההבנה שכל פעולה קטנה, כל לימוד וכל תפילה הם חלק מבניית העולם, וכי עלינו לנהוג ביום חול ביראת כבוד שכזו. תובנה נוספת היא החשיבות של עצירה מכוונת בחיים, מתוך הבנה שההישגים הגדולים ביותר של האדם צומחים מתוך מנוחה וחיבור אל השורש, ולא מתוך מרוץ אינסופי אחר מטרות חיצוניות.

עיקר העניין: השאלה הגדולה שפתחה את מסענו, מדוע פתחה התורה דווקא באות ב', מתבהרת לנו עתה באור יקר. הבחירה בבי"ת אינה מחיקה של האות הראשונה, אלא הזמנה נצחית להפוך את העולם לבית. בעוד האל"ף מסמלת את האחדות הנשגבת שמעבר לכל כלי, הבי"ת היא המקום שבו האדם נפגש עם הקדושה בתוך גבולות הזמן והמקום. היא מלמדת אותנו כי כל עמלו של האדם, כל בניין שהוא מקים בחייו וכל לימוד שהוא הוגה בו, הם למעשה יצירת משכן לשכינה, בתנאי שהוא זוכר תמיד כי הבית הזה נשען על האל"ף שקדמה לו – על המקור האלוהי המעניק חיות לכל המציאות כולה. הדילוג על האות א' הוא בעצם קריאה להתמסרות, להבנה שהלימוד שלנו הוא השלב שבו אנו לוקחים את האור האינסופי ומטמיעים אותו בתוך חיינו, מתוך ידיעה שהמטרה העליונה אינה הניצחון האינסלקטואלי, אלא הדבקות הפשוטה והטהורה בנותן התורה, שהיא היא הראשית והיא היא האחרית.

הכרה ב-א' שבכל דבר היא המפתח לשלווה פנימית המאפשרת לאדם לפעול ב-ב' של העולם מתוך חיבור מתמיד למקור האחדות הנצחי. הלימוד אינו רק רכישת ידע אלא הפיכת החיים למרחב שבו השכינה מתגלה בכל פרט, צעד אחר צעד, מתוך הבנה שכל שלב בדרך הוא קדוש.

**בשבת הפטירה של אבא,
מה יקרה השנה?**

הקדישו פרשה בסדרת הספרים
"גם לנשמה מגיע אוכל",
ובכל שנה מורש ילמדו תורה לעיליי נשמתו.

**הרב
יוסף יצמן**

052-8144488

האם הכוכבים הם עצמם סיבה להגעת הלילה, או שהכוכבים הם רק סימן שהגיע הלילה? הוכח מפרשת השבוע!

האם ניתן לחוש את הלילה גם בהיעדר כל סימן מאיר? נסו לדמיין את הלילה הראשון, את שתירת הבריאה לפני שהרקיע התמלא באורות, את החושך הממתין למצוות הבורא. האם הכוכבים הם הקובעים את הזמן, או שהזמן הוא המכתיב את הופעתם?

נפתח בתיאור המקראי המבסס את מושגי הזמן בראשית הבריאה. נאמר בתורה: "ויקרא אלוהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" (בראשית א, ה). פסוק זה מציב את הלילה כמציאות שקדמה להופעת המאורות ברקיע, ומתוך כך מתעוררת השאלה מהו המנגנון המגדיר את תחילת הלילה והאם הוא תלוי בכוכבים.

הלילה יורד על העולם בצעדים שקטים, עוטף את המרחבים בצעיף של צללים, והשמיים נפתחים כמרבד קטיפה שחור המנוקד בנקודות אור רחוקות. אנו מביטים מעלה, אל אותן נקודות בוהקות, ותוהים: האם אלו הם הכוכבים המצויים על הלילה להופיע, האם הם המנוע המפעיל את גלגלי החושך, או שמא הלילה הוא מציאות עצמאית, הוויה שנבראה מראש, והכוכבים אינם אלא מנורות דקורטיביות שנדלקו בחדר שכבר מזמן חשוך? התחושה היא עמוקה, כמעט מוחשית; הרוח נושבת, הטבע נדם, והשאלה הזו נוגעת בלב ליבו של סדר הבריאה. האם הבריאה מונהגת על ידי גופים שמיימיים הפועלים מכוח עצמם, או שמא ישנו סדר פנימי, רוחני, הקודם לכל הופעה חיצונית ברקיע? האם ייתכן שערב היה עוד בטרם נתלו הכוכבים,

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

החזקוני בפירושו (בראשית א, ה) ביאר: כי התורה משתמשת בלשון המובנת לבני אדם, ולכן היא מציינת את המאורות כסימנים. הוא מוסיף כי אין הכוכבים בוראים את הלילה, אלא הם משתלבים בתוך הסדר שהונח מראש, וכי העובדה שערב ובוקר היו בטרם נבראו המאורות מלמדת על כך שהלילה הוא עובדה קיימת, ללא קשר למראה השמיים.

לאחר שהתבוננו בדברי הראשונים, נצמד אל מרחבי האחרונים וגדולי הפוסקים, המבררים את הדקויות שבין הסיבה לסימן, תוך התמודדות עם הקושיות העולות מתוך סדר הבריאה.

הנצי"ב מוולוז'ין בספרו העמק דבר (בראשית א, ה) ביאר: את היחס בין הלילה לבין המאורות, ומחדש כי הלילה הוא מציאות שנחקקה בבריאה כזמן של חושך והסתר, ואין הוא תלוי במאורות. הוא מדגיש כי המאורות שנוצרו ביום הרביעי נועדו לשמש כלים חיצוניים המורים על זמן זה לבני האדם, אך הלילה עצמו הוא הגדרה שמימית קדומה, ומשכן, הכוכבים הם אך ורק סימנים מוחשיים המעידים על מציאות שכבר קיימת ומנהיגה את העולם. רבי אליהו הכהן בספרו אגדות אליהו (פסחים עמוד קמג) ביאר: את דברי הגמרא על הלילה כציווי מלכותי, ומבאר כי כפי שמלך קורא לעבדו והעבד מופיע לבצע את פקודתו, כך החושך נקרא על ידי הבורא לבצע את תפקיד הלילה. הוא מוסיף כי אין הכוכבים בוראים את הלילה אלא הם מצטרפים אליו כשרים המלווים את מלכות הלילה, והם סימן מובהק לכך שהמערכת שהוגדרה ביום הראשון פועלת כסדרה.

הגר"א וסרמן בספרו קובץ שיעורים (מסכת פסחים, סימן ב) ביאר: את הוכחתו המפורסמת כי הלילה אינו תלוי בכוכבים, שכן הבריאה כללה ערב ובוקר בטרם הופיעו הכוכבים ברקיע. הוא מסיק מתוך כך כי הלילה הוא מהות עצמאית, והכוכבים הם סימן בלבד. הוא מחזק את דבריו בכך שאף אם נראה את הכוכבים כאמצעי עזר, אין הם הגורם להיווצרות הזמן, שכן הציווי האלוהי על החושך הוא הגורם המכונן את הלילה.

בספר בית השם דחה את דברי הקובץ שיעורים בדרך אחרת, ומבאר כי ייתכן והתורה דיברה בלשון בני אדם, וייתכן שהכוכבים הם מהותו של לילה ורק שם קבעה התורה לפי מה שעתיד להיות ברקיע. הוא מחדש כי גם אם נראה את הכוכבים כסימנים, אין זה סותר את העובדה שהם נכללו בתכנון האלוהי של הלילה מראשית הבריאה, וכי הם מבטאים את תכלית הזמן שנקבע לאחר שהעמקנו בדברי הראשונים והאחרונים, נצמד עתה לאורם של גדולי הדורות האחרונים, אשר זכו לפתוח לפנינו צורה אל עומק ההנהגה האלוהית בבריאה, ולהעמידנו על הדקויות המופלאות שבין מהות הלילה לבין סימניו המוחשיים ברקיע. דבריהם מאירים את הדרך להבנת היחס שבין המציאות הרוחנית של הזמן לבין המופעים הפיזיים שאנו רואים בעינינו.

הראש"ל צ"ח מרן רבנו עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר (חלק ט', או"ח) מבאר כי השאלה אם הכוכבים הם סיבה או סימן נוגעת לשורש הגדרת הלילה בהלכה. הוא מבאר כי הלילה הוא מציאות שנחקקה בבריאה כזמן של חושך והסתר, וכי הופעת הכוכבים אינה אלא סימן מובהק המורה לאדם על המציאות הזו. הוא מדגיש כי אילו היו הכוכבים סיבה, היינו נתקלים בקושי להגדיר לילה בימים הראשונים, אך מכיוון שהתורה קבעה סדר של ערב ובוקר בטרם בריאת המאורות, הרי שמוכח כי הלילה הוא הגדרה עצמאית שאינה תלויה בגרמי השמיים.

מו"ר הגר"א וייס בספרו מנחת אשר (פרשת בראשית) מבאר כי הבחנה זו מלמדת על כך שכל המציאות הפיזית היא רק לבוש למציאות רוחנית. הוא מבאר כי כשם שהנשמה קודמת לגוף, כך הגדרת הזמן הרוחנית קודמת להופעת המאורות הפיזיים. לכן, הכוכבים המופיעים בשמיים אינם יוצרים את הלילה אלא משמשים כעדים המעידים על קיומו של הזמן שהוגדר על ידי הבורא במאמר פיו ביום הראשון לבריאה.

מו"ר הגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי (חלק ה') מבאר כי האמת היא שהכוכבים הם סימן מובהק לזמן הלילה, אך אין הם המהות. הוא מבאר כי לולי הציווי האלוהי שקבע את הלילה כזמן נפרד מהיום, לא היו הכוכבים משנים את מציאות היום. הוא מדגיש כי השימוש בכוכבים כסימן בהלכה נעשה משום שהם תואמים את מהות הזמן שנקבע בראשית, אך אין זה מפחית מהעובדה שהלילה הוא מציאות רוחנית שאינה זקוקה לאישור חיצוני כדי להתקיים.

הראש"ל צ"ח רבנו הגר"י יוסף בספרו ילקוט יוסף מבאר כי הדיון אם הכוכבים הם סיבה או סימן הוא דיון יסודי בקביעת ההלכה. הוא מבאר כי אף שהכוכבים הם הסימן שבו משתמשים לקבוע את תחילת הלילה הלכה למעשה, הרי שמהות הלילה נובעת מהנהגה אלוהית שקדמה לבריאתם. הוא מוסיף כי הידיעה שהכוכבים הם סימן בלבד מעמידה את האמונה של האדם, שכן הוא לומד להסתכל מעבר לנראה לעין אל ההנהגה הנסתרת שקבעה את סדרי הבריאה.

רש"י (בראשית א, ה) ביאר: "האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא שקרא את שם האור יום... ולחשך ציווה לשמש בלילה כמלך שקרא לעבדו". המפרש מדגיש כי הלילה הוא מציאות של ציווי והנהגה, שבה החושך נכנס למלאכת שירותו של הבורא, מה שמלמד כי הלילה קיים כהגדרה עוד בטרם נבראו המאורות שנועדו להאיר בו.

רבי אברהם אבן עזרא (בראשית א, ה) ביאר: "כי האור נברא ביום הראשון... וקרא לו השם יום. והחשך שהיה על פני התהום קרא לו לילה". המפרש מעמיד את הלילה כמציאות קדומה הקשורה לחושך, ללא תלות הכרחית במציאות הכוכבים, שכן אלו נבראו רק בימים שלאחר מכן.

הרמב"ן (בראשית א, ה) ביאר: "הנה השם יתברך נתן לכל אחד מהם ממשלה וזמן קצוב". הוא מלמד כי ליום וללילה יש ממשלה עצמאית שנקבעה בבריאה, וסדר הזמנים אינו תלוי בהופעת המאורות כסיבה ראשונית, אלא כביטוי להנהגה שהוגדרה ביום הראשון.

מתנה שלא נשאת על המדף
ספרים שמלמדים חיים, לעומק הפרשה ולחיי המעשה
גם לנשמה מגיע אוכל
הרב יוסף יצחק
052-8144488

הספורנו (בראשית א, ה) ביאר: "ויקרא אלוהים לאור יום - לקביעות המאורות שקבע להם סדרים". המפרש מציע כי השמות שניתנו לאור ולחושך הם הכלים שקבעו את סדרי המאורות לעתיד, ולא שהמאורות הם שיצרו את חלוקת היום והלילה מלכתחילה.

הכלי יקר (בראשית א, ה) ביאר: "כי החושך נברא להיות מורה על העדר המציאות". הוא מבאר כי לילה הוא שם שניתן למהות של חושך המורה על מנוחה והפסקה, וכי מציאות זו עומדת בפני עצמה גם אם אין כוכבים המאירים בתוכה.

לאחר שהתבוננו בדברי מפרשי המקרא המציבים את הלילה כמציאות הנהגתית הקודמת להופעת גרמי השמיים, נצלול אל דברי חז"ל והגמרות המעמיקים בהבנת מושג זה. השאלה האם הכוכבים הם סיבה ללילה או סימן בלבד, מקבלת ביטוי בדברי הגמרא המבארות את מהות הקריאה ליום וללילה.

בגמרא במסכת פסחים (דף ב ע"א) נאמר: קרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה. המפרשים שם, ובראשם רש"י (שם), מבארים כי החושך אינו העדר גרידא אלא שליחות שניתנה על ידי הבורא. מתוך כך עולה כי הלילה הוא סדר הנהגתי שנקבע מראש במעשה בראשית, ואין הוא תלוי בהופעת כוכב כזה או אחר, אלא ברצונו של הבורא שהגדיר את הזמן הזה.

בתלמוד ירושלמי במסכת פסחים (פרק א הלכה א) נחקרים גדר הלילה וחילופי הזמנים. המפרשים שם, ביניהם רבי משה מרגלית בפני משה (שם), מבארים כי המושגים יום ולילה הם יסודות קבועים שנבראו ביום הראשון, ובאותה עת לא היו כוכבים ברקיע. הלילה היה קיים כהגדרה של חושך ומנוחה גם בהעדר המאורות, מה שמוכיח שהכוכבים הם סימן למציאות קיימת, ולא הסיבה המכוננת את הלילה.

תוספות במסכת פסחים (דף ב ע"א, ד"ה קרייה) מבארים את עומק העניין: שהקריאה של הקב"ה ליום וללילה היא היא שקבעה את מהות הזמן. התוספות מדגישים כי הקביעה נעשתה בכוחו של הדיבור האלוהי, ואין המאורות שנוצרו ביום רביעי אלא הכלים שבאמצעותם מתבטא הסדר הזה בעולם, אך לא הם המקור שממנו שואב הלילה את הגדרתו ההלכתית.

לאחר שהעמקנו בדברי הגמרא והירושלמי על יסוד הלילה כציווי אלוהי הקודם למאורות, נתבונן בדברי הראשונים, המחדשים כיצד יש להבין את הקשר שבין סימני השמיים לבין מהות הזמן.

רבי דוד קמחי, הוא הרד"ק, בפירושו לספר בראשית (פרק א, ה) ביאר: כי הקב"ה קרא שם ליום וללילה בעת הבריאה, וקריאה זו היא שקבעה את המציאות. הוא מוסיף כי גם בטרם הופיעו הכוכבים ברקיע, הוגדרה הנהגת הלילה כזמן של חושך ומנוחה, והכוכבים באו רק כדי לשמש סימן ואות לבני האדם שיוכלו לזהות את חילופי הזמנים שנקבעו כבר ביום הראשון.

רבי יוסף בכור שור בפירושו לתורה (בראשית א, ה) ביאר: כי אילו היו הכוכבים סיבת הלילה, הרי שלא היה לילה בשלושת הימים הראשונים. אך מכיוון שכתוב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, מוכח בהכרח שהלילה הוא מהות עצמאית שאינה תלויה במאורות, וכי המאורות הם תוספת מאוחרת שבה להורות על המציאות שכבר קיימת.

רבינו בחיי בן אשר בפירושו על התורה (בראשית א, ה) ביאר: כי המאורות נתלו ברקיע כשליחים של הבורא, ותפקידם להאיר ולסמן את הזמנים. הוא מבאר כי הזמנים עצמם נקבעו מכוח הדיבור האלוהי שקרא לחושך לילה, ועל כן הלילה הוא סיבה לעצמו, ואילו הכוכבים הם רק המדד האנושי שבו אנו משתמשים כדי לדעת שהזמן הזה הגיע.

הדיון בשאלה האם הכוכבים הם סיבה ללילה או סימן בלבד אינו נשאר כעניין פילוסופי מופשט, אלא יש לו נפקא מינות הלכתיות למעשה, המשפיעות על אורח החיים של האדם המאמין בכל עת ובכל מקום.

נפקא מינה ראשונה נוגעת להלכות תפילה וקריאת שמע. אדם השואל עצמו מתי חל הזמן לקיים מצוות התלויות בלילה, מבין מתוך דיונו כי הזמן נקבע על פי הנהגת החושך והלילה כפי שנקבעו בבריאה, ולא רק על פי הופעה טכנית של כוכבים. אם האדם נמצא במקום שבו הראות מוגבלת, או במקומות שבהם

קשה להבחין בכוכבים, ההבנה שהכוכבים הם סימן בלבד למציאות הלילה מאפשרת להסתמך על חישובים והגדרות זמן המבוססים על מהות הלילה, ולא להמתין דווקא למראה עיניים שעלול להטעות, שכן הלילה הוא מציאות קבועה שאינה תלויה בראייה אנושית כזו או אחרת.

נפקא מינה שנייה עולה במישור ההלכתי של ספקות וגבולות זמן. כאשר ישנו ספק אם הגיע זמן לילה – למשל בין השמשות – הדיון אם הכוכבים הם סיבה או סימן מכריע את דרך ההתנהלות. אם נתפוס את הכוכבים כסיבה, עלינו להמתין להופעתם הממשית בטרם נתחיל במצוות הלילה. אך אם נבין שהם רק סימן למציאות קיימת, הרי שכאשר אנו יודעים בוודאות שהעולם כבר נמצא תחת ממשלת הלילה על פי חישובים והגדרות, אנו יכולים לנהוג בהתאם לאותה מציאות עוד בטרם נראו הכוכבים בפועל, מה שמלמד על הבנת עומק ההלכה שאינה מקובעת למראה חיצוני בלבד אלא למהות הזמן. נפקא מינה שלישית היא ביכולת להגדיר לילה במקומות קיצוניים. במקומות שבהם השמיים אינם נראים או בתנאים אטמוספיריים מורכבים, הידיעה שהכוכבים הם סימן בלבד מעניקה פתח להכרעות הלכתיות המבוססות על מחזוריות הבריאה והנהגת הבורא ביום ובלילה. האדם המבין שאין הכוכבים מעכבים את הלילה, זוכה לבהירות גדולה יותר בהבנת סדר יומו, שכן הוא רואה את העיקר – הנהגת השמיים – ולא רק את הסימנים החולפים המופיעים ברקיע. הבנה זו מעניקה לו ביטחון לנהוג כהלכה גם בתוך ספקות ומצבים לא ברורים, מתוך ראייה של הסדר הפנימי שקבע הבורא.

כשאנו צוללים אל מעמקי הסוגיה, עלינו להפסיק לראות את העולם דרך משקפיים של חומר ומקריית, ולעבור לראייה שורשית שבה הבריאה כולה היא ביטוי לרצון אלוהי חי ונושם. השאלה אם הכוכבים הם סיבה או סימן אינה דנה רק במכניקה של שמיים וארץ, אלא בלב השאלה על מקומו של האדם מול הבורא. אם הכוכבים היו סיבה, היינו חיים בעולם שבו האלוקות כבולה לחוקי הטבע שהיא עצמה הניחה, כביכול, עולם שבו הכל תלוי בהופעה חיצונית של גרמים רחוקים. אך בזה שאנו מבינים שהכוכבים הם סימן בלבד, אנו מגלים אמיתות מזעזעות ומרוממות: העולם מתנהל על פי מערכת של רצון, של צו, ושל הגדרה רוחנית שאינה תלויה בחומר.

העומק הרעיוני טמון בהבנה שהלילה נברא כהגדרה, כזמן שבו העולם עובר למצב של הסתר פנים ושל מנוחה מפעולת הגילוי של היום. הופעת הכוכבים היא רק העדות החיצונית לכך שהסדר העליון הזה יצא אל הפועל. חשבו על מלך המוציא צו מלכותי: הצו הוא המציאות הקובעת. החותמת על הצו או הכרוז המקריא אותו ברחובות אינם המלך עצמו, ואינם הדין עצמו – הם רק הסימנים לכך שהמלך כבר החליט. כך גם הלילה. הבורא יתברך, במאמר פיו ביום הראשון, חקק במציאות את סדר הלילה. הכוכבים שמופיעים ימים רבים לאחר מכן הם רק הד, הם התהודה שנוצרת במרחב כתוצאה מאותו ציווי ראשוני.

יתירה מכן, בירור עומק הרעיון מלמדנו על האמונה. אדם הממתין לכוכבים כדי להגדיר את עולמו הוא אדם התלוי בחושי. אדם המבין שהלילה הוא מציאות רוחנית הקודמת לסימנים, הוא אדם שחי מתוך חיבור למקור, למחשבה האלוהית שקדמה לכל בריאה. זהו המעבר מאמונה של ראייה לאמונה של ידיעה. כאשר אנו קוראים שיהי ערב ויהי בוקר בטרם היו מאורות, אנו לומדים שגם כאשר האדם אינו רואה את האור או את הסימנים החיצוניים, המציאות האלוהית נמשכת במלוא עוזה. הסדר האלוהי קיים ופועל גם בתוך הריק, גם בתוך מה שנראה לנו כחשיכה גמורה או כהעדר סימנים.

העומק הזה נוגע בנפש: האם החיים שלנו מנוהלים על ידי מה שאנו רואים בחוץ, על ידי הסימנים המשתנים של ההצלחה, של הראייה וההישגים החומריים, או שהם מנוהלים על ידי הסדר הפנימי שהבורא נטע בנו? הכוכבים הם יפים, הם מרהיבים, אך הם רק סימנים. המציאות האמיתית היא הציווי שהוציא הקב"ה לחושך לשמש בלילה, ובכך הוא העניק לכל רגע משמעות של מלוכה. הבנת עומק זה הופכת את חיינו למסע של חיפוש אחר הרצון האלוהי שמאחורי כל סימן, ומעניקה לנו שקט פנימי לדעת שהעולם, גם ברגעים הכי פחות מוארים, מתנהל תחת הנהגה ברורה ומוחלטת של בורא עולם.

החיבור שבין שאלת הכוכבים לנפש האדם הוא חיבור נוגע ללב, המבקש להשיב לנו את הביטחון הפנימי גם כאשר הסימנים החיצוניים אינם ברורים. נפש האדם נוטה באופן טבעי לחפש עוגנים, סימנים ואותות בחוץ כדי להרגיש בטוחה בדרך. אנו מבקשים לראות את הכוכבים, את האישורים, את

התוצאות המוחשיות שיגידו לנו: עכשיו זה הזמן, עכשיו אני בדרך הנכונה. אך הסוגיה שלפנינו קוראת לנו להשתחרר מהתלות הזו בסימנים חיצוניים, ולפתח מודעות למהות הפנימית של הזמן ושל תפקידנו בעולם.

האמונה המזוקקת נבנית דווקא מתוך ההבנה שהלילה היה קיים עוד לפני שהיו כוכבים ברקיע. בנפש האדם, משמעות הדבר היא שגם ברגעים שבהם אנו חשים אובדן דרך, כשאין לנו את האותות המאיימים או כשאנו מרגישים ששמי חיינו חשוכים, הרי שזו אינה הוכחה להעדר הנהגה. להפך, החושך הוא ציווי, הוא רצון אלוהי, והוא חלק בלתי נפרד ממהות חיינו. האמונה אינה מבוססת על מה שאנו רואים בחוץ, אלא על הידיעה שסדר היום והלילה, הגילוי וההסתר, הכל קבוע ומתוכנן על ידי בורא עולם. היכולת להישאר איתנים באמונתנו גם בתוך הלילה, ללא עזרתם של כוכבים חיצוניים, היא היא הניצחון הגדול של הנפש.

חיבור זה לנפש מעניק לנו חופש אמיתי. כשאדם מבין שהוא אינו תלוי בסימנים כדי להגדיר את ערכו או את תפקידו, הוא הופך לאדון לעצמו בתוך המסגרת האלוהית. הוא מפסיק להיות מופתע מחילופי העיתים של חיינו. כאשר עולה הבוקר, הוא מודה על הגילוי; כאשר יורד הלילה, הוא מקבל עליו את הציווי באהבה ובביטול. האמונה בסיפור הבריאה המלמדנו כי הלילה קדם לכוכבים, מרגיעה את החרדה הקיומית. היא אומרת לנו: הלילה הזה אינו מקרי, הוא אינו תאונה של הטבע, אלא הוא חלק מהסדר המקודש שבו גם החושך הוא כלי שרת ביד הקב"ה.

כאשר האדם מטמיע את התובנה הזו, נפשו הופכת להיות מחוברת אל השורש שמעבר לסימנים. התפילה שלו הופכת להיות עמוקה יותר, שכן הוא אינו מתפלל רק אל המאורות אלא אל המנהיג את המאורות, זה שקרא לחשוכא ופקדיה. זוהי דרגה של אמונה שבה הלב מרגיש את נוכחות השם בכל מצב, גם בשיא החשיכה. הידיעה שהכוכבים הם רק עדים חיצוניים, מעודדת אותנו לחפש את הדיבור האלוהי הפנימי שבנו, את אותה נקודה של אור שאינה צריכה שום כוכב כדי להאיר, אלא נובעת ישירות ממקור חיותנו, נשמה אלוהית טהורה שאין עליה חושך ואין עליה לילה.

במסלולנו המוסרי, המצפן הפנימי אינו מכוון אותנו להסתמך על תעתועי המראה החיצוני, אלא לחתור אל האמת הצרופה שמאחורי הקלעים. אדם המבקש לנהל חיים מוסריים נדרש ליושרה עמוקה שאינה תלויה בנסיבות חיצוניות. אם נלמד מן הכוכבים שהם אך סימן למציאות קיימת, נבין כי גם במידותינו ובמעשינו, עלינו לפעול מתוך תודעה פנימית ולא מתוך רצון להציג סימנים כלפי חוץ. המוסר האמיתי אינו מחכה שהסביבה תאיר לו פנים או שתספק לו אותות של הצלחה כדי להמשיך בדרך הטובה, אלא הוא נובע מהכרת המציאות האלוהית כפי שהיא, ללא קשר לזרקורים המופנים אלינו.

הענווה המוסרית כאן מתבטאת בהבנה שאין אנו אדוני הזמן, אלא פועלים תחת סדר שהוגדר מששת ימי בראשית. אדם שאינו זקוק לכוכבים כדי להצדיק את מעשיו הוא אדם שאינו פועל ממניעים של גאווה או של חיפוש הכרה. כשם שהלילה נכנס בצו אלוהי ללא צורך בהופעת מאורות שיעניקו לו תוקף, כך גם האדם המוסרי יודע לעשות את המוטל עליו בדממה, ביושרה פנימית ובאמונה, גם אם איש אינו מבחין בכך וגם אם אין סימנים חיצוניים שמעידים על צדקתו. זהו המצפן המדויק ביותר: לעשות את הטוב כי הוא טוב, ולא כי הוא נראה טוב או כי הוא מלווה בסימנים של כבוד.

המצפן הפנימי מוביל אותנו גם לאחריות כלפי הכלל. אנו נקראים להאיר בחושך לא כדי להוכיח שאנו כוכבים, אלא כדי להיות נאמנים לתפקידנו כמי שחיים תחת הנהגת הבורא. אדם המבין שכל המציאות היא לבוש לדיבור האלוהי, לומד לראות גם את האחרים לא דרך הסימנים החיצוניים שלהם – הצלחותיהם, מעמדם או יופיים – אלא דרך המהות האלוהית הפנימית הטמונה בהם. זוהי דרך של חסד ואמת, שבה אנו מכבדים את כל הנבראים כחלק מהסדר האלוהי המופלא, מתוך הבנה שהכל נברא בחוכמה ובדעת, וכל אחד מאיתנו ממלא את תפקידו בתוך התוכנית הגדולה.

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

בטרם נבראו המאורות – במאמר פיו של הבורא שקרא לחושך לילה – משחררת את האדם מהתלות בסימנים חיצוניים ומחברת אותו אל הדיבור האלוהי הקדמון. המסקנה היא שהלילה אינו חלל ריק הממתין למאורות שיגדירו אותו, אלא הוא מהות של הסתר וציווי המקבלת את תוקפה מרצונו של בורא עולם. הכוכבים בשמיים הם עדים מרהיבים, הם אותות המורים לנו על המציאות, אך הם אינם המנוע המפעיל את הזמן. עלינו ללמוד להסתכל על המציאות לא רק דרך

הכלים שבהם היא מופיעה, אלא דרך ההגדרה הרוחנית שמאחוריהם. כאשר אנו מבינים שהכל מונחה וקבוע מראש, אנו זוכים לחופש פנימי מוחלט, שכן אין אנו עוד עבדים לסימנים המשתנים, אלא עובדי השם החיים מתוך אמונה יציבה בסדר שקבע הבורא. הלילה הוא הזמן שבו אנו נקראים להוכיח כי גם בלא כוכבים, הנשמה מאירה בכוח הציווי האלוהי שנטוע בה מאז יום הבריאה הראשון.

ידיעת האמת הזו היא המפתח לשקט נפשי עמוק: הידיעה שהעולם מתנהל על פי מפת הדרכים האלוקית, גם כשסימני הדרך אינם נראים לעין. ההכרה בכך שהסימנים נועדו להורות לנו על הדרך, ולא ליצור אותה, מאפשרת לאדם לצעוד באומץ אל תוך הלילה של חייו, בבטחה מלאה שהבורא נוכח בכל מקום.

התמדה מוסרית דורשת מאיתנו לזהות את הלילה גם כשהוא אינו נראה לעין בדרך הרגילה. המצפן הפנימי מורה לנו כי החושך הוא זמן של הזדמנות, ולא זמן של המתנה. אדם שמוכן לעבוד את השם בתוך הסתר פנים, ללא עזרת סימנים חיצוניים, הוא אדם שזיכך את מידותיו לרמה שבה אין שום דבר שיכול לעצור אותו מלעשות את רצון בוראו. השאיפה המתמדת לשוב אל השורש – אל הדיבור הראשון שאמר יהי אור ושקרא לחשוכא לילה – היא שמעניקה לנו את היכולת להיוותר ישרים, אמיתיים ומחוברים, גם כשהעולם סביבנו משתנה, מעלים ומוריד סימנים, אך האמת האלוקית נותרת נצחית וקבועה.

בתום מסענו האינטלקטואלי והנפשי, אנו שבים אל סדר יומנו עם תובנה מעשית חדשה וברורה: אל לנו לשעבד את תודעתנו לסימנים חיצוניים. התובנה הראשונה היא שהחיים מזמנים לנו מצבים שבהם הסימנים הברורים – הכוכבים המאירים – חסרים, אך היעדרם של הסימנים אינו מעיד על היעדר הנהגה. התובנה השנייה היא שעלינו לפתח מבט פנימי שאינו תלוי בהוכחות חומריות כדי להכיר באמת; עלינו ללמוד לבטוח בציווי האלוהי שחקק את סדרי העולם, גם כאשר התמונה בחוץ נראית חשוכה או מעורפלת. ההבנה שהלילה הוא מציאות רוחנית העומדת בפני עצמה, מעניקה לנו עוגן של יציבות שאינו מתערער גם מול שינויי נסיבות המבלבלים את העין האנושית.

עיקר העניין: השאלה האם הכוכבים הם סיבה או סימן נוגעת בלב אמונתנו בסדר הבריאה. ההבנה כי הכוכבים הם אך סימנים למציאות שנקבעה עוד

יש שאלות שלא עוזבות וטוב שכך

הסדרה 'גם לנשמה מגיע אוכל'
מזמינה למסע של מחשבה, רגש וצמיחה

מן התורה אל הלב, מן הלב אל החיים

הרב יוסף ויצמן | 052-8144488

את מי אדם אוהב יותר – את עצמו או את בנו? הוכח מפרשת השבוע!

הלא נודע. הוא ידע כי על פי תפיסתו, אהבת האב לבנו היא אהבה חזקה אף יותר מאהבת האדם את גופו, והוא עמד בפני חשש כבד: שמא אם יביא ילדים לעולם, האהבה הזו – אהבת הבן – תהיה כה עוצמתית עד שתגבר אף על אהבתו לקדוש ברוך הוא, או לפחות תהווה עבורו ניסיון שאין הוא רוצה לעמוד בו.

בן עזאי, מתוך ענווה אדירה ורצון לדבוק בבורא ללא שום מחיצה, בחר לוותר על השמחה הגדולה של האבהות. הוא לא רצה שתמצא אצלו אהבה שתעלה על אהבתו את הבורא, ולכן העדיף להישאר רווק כל ימיו, כדי שלא יבוא לידי ניסיון של אהבה שעלולה להסיט את ליבו מן המטרה האחת. זוהי דרך של צדיק שחי את חייו בבחינה של מסירות נפש מוחלטת, שבה כל רגע וכל פעימת לב מוקדשים רק לאהבת ה' הפשוטה והטהורה, ללא שום ערוב של רגשות אחרים, ולו הקדושים ביותר.

אנו מעמיקים אל המרחב ההלכתי והנפשי שבו מוגדרות מערכות היחסים הקרובות ביותר לאדם, ומבקשים להבין היכן עובר הגבול המדויק שבין האדם לבין אלו שסביבו. החכמים מלמדים אותנו כי ישנן רמות של הזדהות וקרבה, והגדרות אלו אינן רק הלכתיות אלא הן משקפות את טבעו של הלב האנושי.

בתוספות במסכת כתובות (דף נב עמוד א, דבור המתחיל והיו) ביאר: את היחס בין האדם לאשתו לבין היחס בינו לבין בתו, וכתב: כי אף על פי שמצאנו בדברי חז"ל את ההגדרה אשתו כגופו, הרי שלא מצינו הגדרה דומה של בתו כגופו. הבחנה זו פותחת פתח להבנת העדיפויות בנפש האדם: האשה, על פי התורה וההלכה, נחשבת כחלק בלתי נפרד ממהותו של האדם עצמו, עד כדי כך שהיא מזוהה עמו כגוף אחד, ואילו הבן או הבת, אף שהאהבה אליהם היא עמוקה וטבעית, נתפסים כישויות עצמאיות שיש להן קיום נפרד.

הדקות הזו בתוספות מלמדת אותנו על מורכבות האהבה. לעיתים אדם נוטה לראות את הקרובים אליו כהרחבה של עצמו, אך ישנו הבדל יסודי בין אהבה שהיא הזדהות מוחלטת לבין אהבה שהיא מסירות והקרבה. כאשר אדם אוהב את בתו או בנו, הוא מוכן להקריב עבורם את חייו ואת רווחתו, אך הוא אינו רואה בהם את עצמו ממש. זוהי נקודה קריטית שמסייעת לנו להבין את מחלוקת התנאים: האם האהבה הגדולה ביותר היא זו שבה האדם אוהב את זולתו כמו שהוא אוהב את עצמו, או שמא האהבה הגדולה היא זו שבה האדם מעניק לזולתו מעמד שגבוה מזה של ה"אני" שלו, כפי שמצאנו אצל בן עזאי. אנו ניצבים כעת מול התמונה המורכבת והמרתקת שפורש בפנינו רבנו החיד"א בספרו נחל קדומים (פרשת מטות, אות ה'). הוא מבקש להעמיד את הפסוק "נקום נקמת בני ישראל" תחת זכוכית המגדלת של מחלוקת התנאים, ומביא אל השולחן את המציאות המרה והאמיתית העולה מתוך סוגיות הגמרא. כאן, הוויכוח התאורטי על אהבת האדם לעצמו או לבנו פוגש את

אנו ניצבים כעת לפני אחת השאלות המכוננות ביותר בנפש האדם, שאלה הנוגעת בעצם טבענו, ברגשות העמוקים ביותר ובדרגת האהבה הגבוהה ביותר שהאדם מסוגל להכיל. האם אהבת האדם לעצמו היא האהבה העליונה, או שמא אהבת הבן, פרי הבטן, עולה עליה ומבטלת את החשבונות של ה"האני"? הדיון הזה אינו רק עיוני, אלא הוא נוגע בשורש היחסים שלנו עם הזולת, עם בורא עולם ועם עצמנו. דרך המבט על פרשת השבוע, ננסה לפצח את המחלוקת בין גדולי התנאים, בן עזאי ורבי עקיבא, ולגלות לאן נוטה לב האדם.

אנו פותחים את הפרשה וניגשים אל המקורות המקראיים המהווים את התשתית למחלוקת הנפלאה הזו בין גדולי עולם, ומבקשים להבין את עומק כוונתם של התנאים.

הפסוק המלווה אותנו מתוך פרשת בראשית הוא: זה ספר תולדות אדם ביום בורא אלוהים אדם בדמות אלוהים עשה אותו.

המדרש בבראשית רבה (פרשה כד, אות ז) מביא את חילוקי הדעות המכוננים: בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה, רבי עקיבא אומר לאהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה. הרשב"א (סימן לז) ביאר: את כוונת המדרש וכתב: כי בן עזאי דורש שכל אדם יאהב את חברו כאילו הוא תולדה שלו, כלומר בנו, ורבי עקיבא אומר שכל אדם יאהב את חברו כעצמו. ומכאן אנו למדים את המחלוקת העמוקה המשתקפת בדבריהם: בן עזאי סובר שאדם אוהב את בנו יותר מגופו, ולכן בחר בכלל של אהבת בן, ואילו רבי עקיבא סובר שאדם אוהב את גופו יותר מבנו, ולכן הציב את האהבה לעצמי כנקודת הייחוס והכלל הגדול שבתורה.

השאלה הזו, הנוגעת לטבע האהבה האנושית, חושפת בפנינו את המתח שבין הדאגה העצמית לבין היכולת להקריב למען הדור הבא. התמיהה של הרשב"א על אופן הלימוד של התנאים מכוונת אותנו להבין שאין כאן רק דעות הלכתיות, אלא תפיסות שונות של המהות האנושית – האם האדם מוגדר על ידי ה"אני" או על ידי ה"בן", דהיינו על ידי היצירה וההמשכיות שלו.

אנו מעמיקים אל דמותו המופלאה והיחידתית של בן עזאי, ומבקשים להבין את הקשר שבין תפיסת האהבה שלו לבין דרך חייו הייחודית. אם אהבת הבן היא אהבה העולה על אהבת העצמי, הרי שהיא טומנת בחובה עוצמה שעלולה לסחוף את האדם למקומות שבהם הוא עלול לשכוח את תכלית חייו העליונה.

בהגות דבש המבוארות על ספר דבש (מערכת א' ארך אהבה, אות יב) ביאר: את הטעם לכך שבן עזאי נמנע מלהינשא, וכתב: כי בן עזאי היה מודע היטב לעצמו ולנפשו, וידע כי אהבתו אל הקב"ה בוערת בו בעוצמה שאין לה אח ורע, אהבה הגדולה אצלו עשרות מונים מאהבת עצמו. אולם, הוא חשש מפני

החיים עצמם, את רגעי האמת שבהם נדרש האדם להכריע היכן מונח הדגש של נשמתו.

רבנו החיד"א מלקט עבורנו את המקורות המחדדים את הנקודה הזו: במסכת בבא בתרא (דף קלו עמוד ב) מובא הכלל היסודי: כל לגבי נפשיה אפילו במקום בריה נפשיה, שכן האדם נוטה באופן טבעי להעדיף את הצלת חייו שלו על פני הצלת בנו, בבחינת היצר הטבעי להישרדות. במסכת כתובות (דף עט עמוד א) מודגש הדבר בצורה בהירה: במקום ברתה נפשה עדיפה ליה, כאשר העדפת האדם את חייו שלו גוברת

על אלו של בתו. במסכת נדרים (דף לט עמוד א) מובא הביטוי החריף: מן חיותיה לא אדריה מן חיותיה דבריה אדריה, המבאר כיצד אדם עשוי להדיר את עצמו מהנאה, אך לא ימנע זאת מבנו, ועם זאת, ברגע האמת של חיים ומוות – נפשו שלו תופסת את המקום הראשון. במסכת קידושין (דף כ ע"ב) עולה המציאות המטלטלת: לא באת לידו עד שמוכר את בתו לא באת לידו עד שמוכר את עצמו, ובכך מחדדת הגמרא את סדרי העדיפויות במצבי דחק קיצוניים.

מקורות אלו מציירים דמות אדם המחובר בעבותות אהבה עצומים לצאצאיו, אך בבסיס קיומו הפיזי והרוחני, תחושת ה"אני" היא הדומיננטית. זוהי הזמנה עבורנו להביט פנימה: היכן אנחנו נמצאים בתוך המערבולת הזו? האם אנו חיים בתודעה שבה האחר, ובפרט הילדים, תופסים מקום שווה לזה של עצמנו, או שמא הלב עדיין שבו בתוך גבולות האהבה העצמית?

אנו פוסעים כעת אל עבר המדרגה הבאה, אל המקום שבו האדם נדרש להתעלות מעל נטיות ליבו הטבעיות ולעצב את אישיותו בצלם הבורא. אם הגמרא מלמדת אותנו על טבעו האנושי של האדם להעדיף את חייו שלו, הרי שהתורה אינה נשארת במישור התיאורי של ה"יש", אלא מכוונת אותנו אל ה"ראוי" – אל המקום שבו האהבה אינה נגזרת מאינסטינקטים, אלא מבחירה מודעת ומרוממת.

היכולת להתעלות מעל הטבע הפיזי היא סוד כוחו של היהודי. מתוך ההבנה שהטבע נוטה לעבר ה"נפש" הפרטית, אנו למדים שאהבה אמיתית אינה נמדדת רק ברגעים שבהם הטבע פועל את פעולתו, אלא דווקא ברגעים שבהם האדם בוחר להעניק, להקריב ולהזדהות עם האחר, גם כאשר זה בא על חשבון הנחות או האינטרס האישי. זוהי עבודה עמוקה של תיקון המידות, שבה האדם מחנך את ליבו לראות בצאצאיו, וברעי ככלל, שלוחה של נשמתו, עד שההפרדה בין "אני" ל"אחר" הופכת לטשטוש עדין של גבולות האהבה.

כשם שדוד המלך הניח את המלכות ואת השירה כמרכז של חיבור בין רבבות ישראל, כך גם כל אחד מאיתנו נקרא לבנות בביתו ובסביבתו מרחב שבו האהבה אינה תלויה בדבר. היכולת להקריב למען האחר, להעדיף את צרכיו של הילד או של הזולת על פני הצרכים המיידיים שלנו, היא תמצית העבודה הרוחנית. זהו התהליך של התמרה, שבו הלב, שנוצר עם נטייה להגנה עצמית, הופך לכלי המכיל בתוכו רחמים ללא גבולות. כאשר אדם מצליח להעביר את מוקד הכובד של אהבתו מה"אני" הקטן אל מרחב ה"אנחנו" המקודש, הוא מגלה שאין כאן אובדן עצמי, אלא מציאת עצמי רחב, שלם וקרוב יותר אל בורא.

אנו עולים כעת אל רובד נוסף, שבו אהבת השם יתברך מתגלה לא כעוד אהבה המתווספת לאהבות האנושיות, אלא כציר המרכזי המארגן ומאזן את כולן. כאשר האדם מתבונן במתח שבין אהבת עצמו לבין אהבת בנו, הוא עלול למצוא את עצמו בקונפליקט פנימי קרוע. אולם, כאשר אהבת הבורא היא המאזן הגדול המאיר את חייו, כל מערכת היחסים משתנה לחלוטין. האהבה לה' אינה באה לבטל את האהבה העצמית הבריאה ואף לא את האהבה לצאצאים, אלא היא מעניקה להן את המשמעות האמיתית והנצחית שלהן. בעומק הדברים מבואר כי כאשר אדם אוהב את הבורא, הוא לומד לראות את עצמו ואת בנו לא כייחודים נפרדים הנלחמים על מקום ועל קשב, אלא כשני חלקים מתוך שלם אלוקי אחד. אהבת האדם לעצמו הופכת להיות מסירות לשמור על הכלי שהפקיד בידו הבורא, ואהבתו לבנו הופכת להיות מסירות לנשמה קדושה שהובאה לעולם כדי לעשות לו יתברך דירה בתחתונים. בצורה זו, המתח הקיומי שבין ה"אני" לבין ה"בן" נמוג, ובמקומו נולדת הרמוניה שבה כל תנועה של חסד ונתינה היא בעצם ביטוי של אהבת השם הבוראת בלב.

זהו הסוד העמוק של האיוון הרוחני. האדם שדבק במקור החיים אינו מחפש עוד לנכס את האהבה לעצמו או לצאצאיו כרכוש פרטי. הוא מבין כי כל טיפה של אהבה שבוקעת מליבו היא זרם חי הנובע מאותו מעיין אלוקי אינסופי. מתוך כך, הוא מסוגל לאהוב את בנו אהבה חלוטה, ללא תנאים וללא ציפייה לתמורה, משום שהבן אינו הרחבה של האגו שלו, אלא פיקדון שמימי. אהבת ה' היא שמספקת לאדם את הכוח להגדיל את נפשו, לפרוץ את גבולות הטבע הפיזי הצר, ולהפוך את ביתו לאיזון חיי להיכל שבו האהבה העצמית והאהבה לזולת נפגשות ומשלימות זו את זו באור קדוש וזך.

אנו יורדים אל המציאות היומיומית, אל תוך הקירות הפנימיים של הבית היהודי, ושואלים כיצד התובנות העמוקות הללו מתרגמות למעשה, לחינוך,

לקשר שבין הורה לילד בתוך מציאות רוחנית. החינוך אינו רק העברת ידע או הצבת גבולות, אלא הוא מלאכת מחשבת של אהבה מאוזנת, המשלבת בין הצורך לשמור על כבודו וערכו של האדם – הורה כילד – לבין היכולת להעניק את כל כולנו לדור הבא.

כאשר הורה מבין שאהבתו לבנו היא יצירה שמימית, הוא לומד לגדל את ילדיו לא מתוך רצון להקרין את ה"אני" שלו עליהם, אלא מתוך רצון לאפשר לנשמתם הייחודית להתגלות. החינוך הופך למרחב שבו ההורה מכיר בכך שהוא נושא באחריות על פיקדון יקר, והאהבה המאזנת הזו היא שיוצרת אצל הילד ביטחון עמוק. הילד אינו מרגיש שהוא כלי שרת לרצונותיו של ההורה, אלא אישיות העומדת בפני עצמה, המוזנת מאהבת הורה שאינה תלויה בדבר.

בתוך הבית הזה, המחלוקת שבין בן עזאי לרבי עקיבא מפסיקה להיות ויכוח אקדמי והופכת להדרכה פנימית. הורה לומד לתת לילדיו את המקום הראוי להם, להשקיע בהם את מיטב כוחותיו, אך בד בבד, הוא גם שומר על שלמות נשמתו ועל החיבור האישי שלו לבורא. זוהי איוון עדין: ההבנה שאהבת הילד היא אהבה עצומה, אך היא אינה הופכת את ההורה לביטול גמור. הבית היהודי נבנה כאשר האהבה לילדים הופכת למנוף להעלאת כל הבית אל עבר הקדושה, כאשר כל נתינה לילד נתפסת כנתינה לה' יתברך, והבית כולו מתמלא בתדר של מסירות נפש המאחדת את כל בני המשפחה תחת מטרייה אחת של אהבת אמת.

אנו פוסעים כעת אל המרחב שבו ההורה נדרש להיות עוגן איתן ויציב, מגדלור של אור בלתי משתנה בתוך עולם סוער המציע ללא הרף תפיסות ותרבויות חדשות וערכים מתחלפים. יציבות הרוחנית של ההורה היא התנאי ההכרחי ליכולתו להעניק לילדיו תחושת ביטחון ואמת. כאשר העולם שבחוץ דובר בשפה של אינטרסים, של הגשמה עצמית אנוכית ושל טשטוש גבולות, ההורה נדרש לשמור על המצפן הפנימי שלו מחובר ישירות אל מקור הקדושה.

השמירה על המצפן הרוחני האישי היא שמקנה להורה את הסמכות הפנימית ואת היכולת להוביל. אדם שאינו נסחף אחרי רוחות הזמן, אלא נותר נטוע בעולמה של תורה, במצוות ובדבקות, משדר לילדיו מסר תת-קרקעי עמוק: יש אמת בעולם, וישנו ציר מרכזי שאינו תלוי באופנות חולפות. היציבות הזו אינה נובעת מאסימטות או מניכור, אלא היא פרי של עבודה פנימית מוזקקת, שבה האדם יודע שחובתו העליונה היא בראש ובראשונה כלפי קונו, ומתוך החיבור המוחלט הזה הוא שואב את הכוחות להעניק, לחנך ולהכיל.

כאשר הילדים רואים הורה שחייו הרוחניים אינם הצגה חיצונית אלא מהות קיומית יציבה, הם למדים לחפש את היציבות הזו בתוך עצמם. גם אם בעתיד הם יתקלו בקשיים, בספקות או במציאות שאינה מבינה את שפתם, הדמות של ההורה העומד כסלע איתן מול גלי הזמן תישאר חקוקה בליבם. זהו העוגן האמיתי שהורה מעניק לבנו – לא רק פתרונות זמניים או נוחות חומרית, אלא את הידיעה שישנו מקום שבו האמונה והאהבה אינן משתנות לעולם, מקום שבו נשמר הגחלת היהודית בטהרתה, וממנו אפשר תמיד לשאוב כוח להמשך המסע.

בסיום המסע המרתק הזה אל נבכי הנפש ומערכות האהבה שבין האדם לעצמו ובין האדם לבנו, אנו מגלים כי השאלה שהצבנו בתחילת דרכנו אינה רק סוגיה למדנית, אלא היא תמצית ההווה האנושית היהודית. למדנו כי הדיון בין בן עזאי לרבי עקיבא אינו ויכוח על רגש גרידא, אלא ניסיון להגדיר מהי הדרך הנכונה ביותר להעניק את הנשמה לזולת, מבלי לאבד את הקשר הבלתי אמצעי עם בורא עולם. ראינו כיצד דמויות כבן עזאי, מתוך הכרה בעוצמת אהבת ה', העדיפו דבקות מוחלטת בבורא, וכיצד התורה והפוסקים מגשרים בין טבע האדם שנוטה לשמר את עצמו לבין החובה המוסרית והנשמית להקריב למען הדור הבא.

עיקר העניין: עיקר העניין הוא שהתורה אינה מבטלת את הטבע האנושי המבקש קיום, אלא מקדשת אותו ומכוונת אותו אל היעד הנכון. עיקר העניין הוא שאהבת האדם לבנו, אף שהיא טבעית ועצומה, חייבת להיות מנווטת על ידי אהבת ה' כדי לא להפוך לאילנות של ה"אני" המורחב. עיקר העניין הוא שכל פעולה של מסירות נפש של הורה כלפי ילדיו היא חלק מבניית המלכות, שכן הבן הוא תולדה הממשיכה את הקדושה בעולם. עיקר העניין הוא שהיציבות של הבית היהודי נשענת על היכולת של ההורה להיות מחובר לעצמו ולבורא, ומשם להקרין אהבה תלויה בדבר לצאצאיו, מתוך ידיעה שהם פיקדון שמימי שניתן לו ליזן קצוב.

הסוד הגדול הוא שהמחלוקת בין התנאים היא לא סתירה, אלא מכלול. בעולם של רבי עקיבא אנו לומדים לאהוב את האחר כעצמנו, ומתוך אהבת עצמנו הבריאה אנו למדים להעריך את החיים שקיבלנו. בעולם של בן עזאי אנו נזכרים שיש אהבה גדולה מכל, אהבה שפורצת את גבולות העצמי, אהבה שמסוגלת לקדש את החיים ולהפוך אותם למסע של נתינה אין-סופית.

כך אנו מבינים שההורה הוא המקום שבו נפגשים השמיים והארץ; המקום שבו האהבה הטבעית הופכת למדרג של דבקות בבורא. המסקנה שלנו היא ברורה: הבית היהודי נבנה מתוך מסירות נפש שמאזנת בין השמירה על עבודת ה' האישית לבין ההתמסרות המוחלטת לדור ההמשך,

תוך ידיעה שכל אהבה שנובעת ממקור של אמת, סופה להאיר את העולם ולהנציח את שמו של הקדוש ברוך הוא בתוך נשמות בנינו ובנותינו.

מדוע הפורץ גדר מקבל דווקא עונש שנחש ישכנו, ומה הקשר בין הנחש לפורץ גדר?

הוא מותיר אחריו פירצה, ובפירצה זו עלולים לעבור לא רק האדם עצמו, אלא גם אלו ההולכים בעקבותיו, מביטים בו ומחקים את הליכותיו. ההתנהלות המזלזלת בסייגים של חכמים יוצרת בתוך הבית היהודי מציאות שבה הגבולות אינם עוד קווים אדומים, אלא המלצות בלבד.

כאשר הורה נוהג בקלות ראש ומבטל את ערכם של גדרים שנבנו בעמל דורות, הוא מנחיל לילדיו תפיסת עולם של חיים ללא עוגנים. הילדים, המזהים את השבר בחומות הבית, מאבדים את הביטחון בכוחן של ההלכה והמסורת לעמוד מול סערות החיים. היציבות המשפחתית, הנשענת על היכולת להבדיל בין קודש לחול ובין מותר לאסור, הולכת ונשחקת. זוהי ההכשה המאחרת של הנחש: לא רק האדם עצמו נפגע, אלא נכסיו הרוחניים היקרים ביותר – צאצאיו – נחשפים לאותו הארס המחלחל שדיברנו עליו, המטשטש את ההבחנה בין טוב לרע.

הכהן הגדול מאחזי רבי ישראל מאיר הכהן והמהר"ל מלמדים אותנו בעקיפין כי החוסן המשפחתי אינו נמדד רק בדיבורים על יראת שמיים, אלא בנאמנות לכל סייג וגדר. בית יהודי שבו מקפידים על הגדרים הוא בית שבו נשמר הטוהר הפנימי, והילדים גדלים מתוך ידיעה שיש גבולות המגנים על הנשמה. פריצת גדר היא, בסופו של דבר, הכרזה שהאדם סומך על עצמו יותר מאשר על חכמתם של חכמים, וזוהי תחילתה של התפוררות הבית המבקש להישמר תחת כנפי השכינה.

אנו ניצבים מול אתגרי השעה, במציאות שבה העולם משתנה במהירות מסחררת ופיתויים חדשים, שלא היו מוכרים בעבר, פורצים אל תוך המרחב האישי והמשפחתי. השאלה אינה רק איך שומרים על הגדרים העתיקים, אלא איך בונים גדרים חדשים ורלוונטיים שיעמדו כחומה בצורה מול שטף המידע, התרבות והטכנולוגיה המאיימים לטשטש את הזהות היהודית. התמודדות זו דורשת מאיתנו לא רק זהירות, אלא יצירתיות רוחנית – היכולת להבין את שורש הפיתוי ולגדל סביבו גדר שלא תנתק אותנו מהעולם, אלא תגן על עולמנו הפנימי.

בניית גדרים חדשים אינה פעולה של החמרה לשם החמרה, אלא פעולה של הגנה עצמית מודעת. כפי שביאר רבנו החיד"א את דברי הגמרא על היצר המשתנה, גם אנחנו חייבים להתחדש. כאשר הפיתוי לובש צורה של חוכמה חיצונית או קידמה טכנולוגית, הגדר שלנו חייב להיות מבוסס על אמת פנימית עמוקה, על קביעת עיתים לתורה ועל יצירת סביבה שמחזקת את יראת השמיים. הגדר החדש הוא הכרה בכך שהזמן שלנו יקר, שהלב שלנו רגיש, ושנאנחנו זקוקים למסגרת שתעזור לנו להישאר מחוברים למקורות הנצח גם כשאנחנו פועלים בתוך עולם מודרני.

התמודדות מוצלחת עם הפיתויים המודרניים דורשת מאיתנו אומץ להציב גבולות, גם אם הם אינם מקובלים בחוץ. זהו אומץ של יחידים ומשפחות שבוחרים להציב קווים אדומים, לא מתוך פחד, אלא מתוך אהבה לדרך שלם ורצון לשמור על טוהר הבית. הורים שמדברים עם ילדיהם על האתגרים, שמסבירים את הטעם שבגדרים ושמהווים דוגמה אישית של נאמנות לערכים, בונים יחד איתם גדר חיה, גדר שאינה רק קיר של אבן, אלא מערכת של ערכים והבנות המלוות את האדם בכל צעד ושעל.

אנו מעמיקים אל המושג סייג, ומגלים שהוא אינו גזרת צער או מגבלה חיצונית, אלא ביטוי עילאי לאהבתם העצומה של חכמים אלינו. לעיתים אדם עלול לחוש כי הגדרים מדכאים את חירותו או מצרים את צעדיו, אך המבט הפנימי מלמד אותנו כי הסייג הוא מעשה של חסד. כשם שהורה מציב גדר סביב מרפסת גבוהה או גג כדי להגן על ילדיו מפני נפילה, כך חכמי הדורות הקדמונים, ברוח קודשם, צפו את המקומות שבהם הנפש עלולה למעוד, והציבו שם גדר. זוהי דאגה של מי שרוצה באמת ובתמים בטובתו של האדם, המבקש לשמר את נשמתו מפני רעלים שעוד לא צמחו.

כאשר אנו מתבוננים במצוות דרבנן ובסייגים השונים לא כעול, אלא כביטוי לאהבה ודאגה, היחס שלנו משתנה מקצה לקצה. השאלה אינה עוד מה מותר ומה אסור, אלא מהם האמצעים שחכמים העניקו לנו כדי להינצל ממלכודות הנחש. ההבנה שכל גדר הוא קיר מגן שנועד לשמור על חיינו הרוחניים הופכת את השמירה על דברי חכמים להזדמנות של חיבור. זהו רגע של אמן בחוכמה שמעבר לזמן, הכרה בכך שהם ראו למרחוק את מה שאנחנו, בראייתנו הקצרה, עלולים לפספס.

האהבה הזו, השזורה בתוך הסייגים, היא שיוצרת את הקשר החי בין עם ישראל לבין תורתו. כל קיום של סייג הוא הכרזה שאנחנו סומכים על דברי חכמים, שאנחנו מעריכים את המאמץ שלהם להגן על נשמותינו. כשמבינים זאת, הסייגים מפסיקים להיות נטל והופכים להיות נכס, כלי עבודה שמאפשרים לנו לפסוע בבטחה בשבילי החיים. התובנה הזו היא שמנטרלת

אנו עומדים לפני אחת השאלות הנוקבות המלוות את הליכות האדם בדרכי השם. גדרים וסייגים אינם המצאה אנושית מקרית, אלא הם ביטוי לתבונתם של חכמים הצופים למרחוק, מקימים חומות מגן סביב התורה כדי להבטיח את קיומה ואת שלמותה. והנה, התורה מזהירה אותנו באופן חד וברור: פורץ גדר ישכנו נחש. מה פשרה של מיתה זו על ידי נחש? מדוע דווקא היצור שהכניס את המוות לעולם הוא זה שמחכה לאדם הפורץ את גבולות ההגנה? בשאלה זו טמון סוד ההידרדרות הרוחנית של האדם, והקשר המבהיל בין הזלזול בגדרים קטנים לבין אובדן החיים והקיום הנצחי. בואו נצלול אל נבכי הנפש ואל דברי רבותינו המבארים כיצד פורץ הגדר מביא על עצמו את העונש הראוי למי שמערער את היסודות.

אנו פותחים בביאורו של הכהן הגדול מאחזי רבי ישראל מאיר הכהן, המאיר את עינינו על מנגנון הנפילה המוסתר בתוך הפעולה הנראית לכאורה שולית של בספרו על התורה (עמוד סה), על הפסוק ואתה תשופנו עקב, הוא מבאר: כי אדם הפורץ גדר נוטה להצטדק בפני עצמו ובפני סביבתו בטענה שאינו נוגע באיסור תורה מפורש. הוא מבקש להקל ראש, לחשוב שזהו רק סייג ולא עיקר. אולם, הכהן הגדול מאחזי רבי ישראל מאיר הכהן מחדש: כי כל גדר שגדרו חכמים אינו מניחה מקרית, אלא הוא נבנה מתוך מבט פקוח וצופה פני עתיד, בידיעה ברורה שהעובר עליו היום ימצא את עצמו מחר עמוק בתוך איסור תורה חמור.

העונש בהכשת נחש אינו מקרי, אלא הוא שיקוף מדויק של התהליך: הנחש מכיש בעקב, מקום שאינו נראה כמסכן חיים באופן מיידי. הרי אם אדם יפגע ברגלו מארכובתו ומטה, הוא יוכל להמשיך לחיות. אך כאן טמון הסוד המבעית: הארס אינו נשאר בעקב, אלא מחלחל, מתפשט ומתעלה מעלה עד שהוא מגיע אל הראש וממית את האדם. כך הוא בדיוק האדם הפורץ גדרים: הוא מתחיל בפריצה קטנה של איסור שבות או סייג מדברי חכמים, וחושב שהכל בסדר, אך בלא משים הוא מאפשר לארס הרוחני להתפשט בנפשו, עד שהוא מוצא את עצמו מידרדר אל עבר איסור סקילה. הפריצה הקטנה היא פתח הכניסה לרעל שסופו כילוי הנפש.

אנו מעמיקים אל המבט המזווק של המהר"ל בספרו נר מצווה (חלק ב, ענייני חנוכה), המבקש לפצח את הקשר שבין המושג גדר לבין מהותו של הנחש, ולהבין מדוע הפורץ את הגדר ראוי למיתה. המהר"ל מבאר: כי עיקרו של הגדר אינו רק הפרדה טכנית, אלא הוא מהווה כלי לקיום ולשמירה. דברי חכמים, שנתקנו כסייג וכגדר, הם המעניקים את המסגרת המאפשרת את קיום האדם והעולם בדרכי השם. כאשר אדם בוחר לפרוץ את הגדר, הוא בעצם בוחר לערער על תשתית הקיום שלו עצמו.

המהר"ל מחדש ומבאר: כי הנחש הוא היצור המזוהה ביותר עם הבאת המוות לעולם. מאז חטא אדם הראשון, הנחש מייצג את הכוח המקעקע את החיים. לכן, מי שפורץ את הגדר המיועדת לשמירה ולקיום, הרי הוא פועל פעולה הפוכה לחיים, ובכך הוא מכין את עצמו אל המיתה. הפורץ גדר מתנתק מהמסגרת שהיא תנאי לקיומו, ומשום כך הוא ראוי להיענש על ידי הנחש – המביא מיתה – כי בפריצת הגדר הוא עצמו ביטל את זכות הקיום שלו, והפך למי שמביא כליה על עולמו ועל נשמתו.

אנו פונים כעת אל דבריו של רבנו החיד"א בספרו פני דוד (פרשת בראשית), המבקש לבאר את העומק הטמון בפסוק וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. רבנו החיד"א מחדש בדרך נפלאה: שהפסוק בא ללמדנו על תופעה פסיכולוגית ורוחנית מבהילה. הרי כתוב בתורה אכין ורקין – לשונות של מיעוט, ואם כן מה בא הפסוק למעט באמרו רק רע? מבאר רבנו החיד"א, בשם הרב מהר"ר ישעיה באסאן, שהיצר הרע פועל בערמומיות: הוא מנסה להקטין את עונו של האדם בטענות שווא ומשאות שווא, ומפתה אותו לומר שהעבירה שהוא עומד לעבור היא רק עניין של גדר, רק סייג שדרבנן, ולא חלילה איסור תורה חמור.

רבנו החיד"א מוסיף ומחדש: כי יש מדרגה רעה עוד יותר, שבה האדם מגדיל את עונותיו יום יום עד שההרגל נעשה לו כטבע שני. במצב כזה, אין היצר הרע צריך עוד לטרוח ולהסית את האדם, שכן האדם כבר הפך את העבירה לחלק מחייו. זהו פשר המיעוט – היצר נראה כמעט מבטל, לא מפני שהאדם צדיק, אלא מפני שהיצר אינו צריך עוד להשקיע מאמץ בפיתוי, כי האדם כבר שבו בתוך הרגליו. רבנו החיד"א מקשר זאת להבחנה העמוקה המופיעה בגמרא במסכת סוכה: לעתיד לבוא, היצר הרע נדמה לצדיקים כהר, שכן הם נלחמים בו יום יום, ואילו לרשעים הוא נדמה כחוט השערה – לא משום שהוא חלש, אלא משום שהם כבר נכנעו לו לחלוטין. פריצת הגדר, אם כן, היא תחילתו של תהליך שבו הגבולות מטשטשים עד שהאדם מאבד את כושר ההבחנה בין המותר לאסור.

אנו פוסעים בנתיב ההשפעה וההשלכה, מבקשים להבין כיצד חורבן הגדרות האישי של האדם הופך למדרון חלקלק עבור הדורות הבאים וכיצד הוא מקרין על חוסנו של הבית היהודי. גדר שהאדם פורץ אינו נעלם מן העולם;

את הנטייה לפרוץ את הגדר, כי אדם שחש אהוב ומוגן על ידי הגדרות לא יבקש להרוס אותם, אלא יחפש כיצד להתחזק בהם כדי להעמיק את קירבתו לבורא. אנו ניצבים כעת בנקודת המפגש שבין האיש לבין הכללי, במקום שבו הדוגמה האישית הופכת להיות המורשת המשמעותית ביותר שאנו מורשים לצאצאנו. שמירת גדרים אינה עניין של יחידים בלבד, אלא היא שפה משפחתית, דרך חיים המועברת במסורת חיה מהורה לבנו. כאשר הילדים רואים את הוריהם מקפידים על סייגי חכמים לא מתוך כפייה או

הרגלים יבשים, אלא מתוך יראת שמיים טהורה והבנה עמוקה של הערך הטמון בהם, הם מפנימים את האמת הזו בקרבם. הדוגמה האישית היא למציאות מוחשית ונושמת. העברת המסורת הזו דורשת מאיתנו מודעות מתמדת. ילד אינו לומד מהוראות או מסימאות, הוא לומד מהתבוננות בחירות הקטנות של הוריו ביום-יום. כיצד ההורה מגיב לקושי? האם הוא נוטה לעגל פינות או שמא הוא נצמד לדרך הסלולה בנאמנות? כאשר הורה פועל ביושר ובעקביות, גם מול פיתויים או מצבים מורכבים, הוא בונה בתוך לב ילדיו חומת מגן בלתי נראית של ערכים. זוהי ההעברה האמיתית: לא רק מניעת האיסור, אלא הנחלת הערכה אל השלמות והכמיהה לשמור על גבולות הקדושה. במסורת הביתית הזו, הגדר הופך להיות ביטוי לכבוד שאנו רוחשים לקדושת החיים. הילדים הלומדים כי הגדר אינו מטרד אלא מבצר של אהבה, יגדלו להיות מבוגרים שאינם חוששים מהעברות, אלא מבינים אותן ככלי לבניית אישיות איתנה. העברת המסורת הזו היא הדרך שלנו להבטיח שגם בדורות הבאים, מול כל נחש ומול כל פיתוי, יעמדו הצאצאים שלנו איתנים, נאמנים לדברי חכמים, ורואים את הגדרים כחלק בלתי נפרד מיופיים ומקדושתם של חייהם.

אנו פוסעים אל המקום הרגיש והחשוב ביותר בחיי האדם, אל המדרגה שבה הלב נשבר אל מול המציאות של הנפילה. אף אדם אינו חסין מפני מעידה, וגם מי שמבקש בכל ליבו לשמור על הגדרים עלול למצוא את עצמו לעיתים פועל בתוך הפירצה. רגעים אלו של חולשה, שבהם נדמה כי הארס של הנחש כבר החל מחלחל, אינם אמורים להוביל לייאוש או לויתור, אלא להפך – הם השער הגדול ביותר לחזרה בתשובה ולהתחדשות. התשובה אינה רק תיקון העבר, אלא היא בנייה מחדש של הגדר הפנימי בחוזקה גדולה יותר.

כאשר אדם מזהה את הנפילה שלו, הוא נקרא לבצע חשבון נפש אמיתי. הוא לומד להבין מה היו הטענות של היצר, היכן הוא איפשר לעצמו להקל ראש, וכיצד הוא איבד את הזהירות. רבנו החיד"א והוגים נוספים מלמדים אותנו שהתשובה היא תהליך של זיכרון הנפש, שבו האדם הופך את הנפילה למנוף לעלייה. הוא אינו מנסה להסתיר את הפירצה, אלא הוא ניגש אליה, מתקן אותה בלב נשבר, ובונה שם גדר חזקה פי כמה. זוהי התשובה שמביאה רפואה לכל ארס, והיא שמחזירה את האדם אל מקומו הטבעי כעובד ה'.

הכוח לקום מהנפילה טמון באמונה העמוקה שאין גדר שאי אפשר לשקם, ואין פירצה שאי אפשר לגדור. הקדוש ברוך הוא ממתין לכל אדם שמבקש לשוב ולגדור את דרכיו. בתוך תהליך התשובה, האדם מגלה מחדש את יופייה של השמירה על הגדר, לא מתוך פחד מעונש הנחש, אלא מתוך אהבה ורצון לקרבת ה'. הנפילה מלמדת אותנו שאנחנו אנושיים, שהמלחמה היא אמיתית ושההצלחה אינה מובנת מאליה. מתוך הכרה זו, הבית כולו מתמלא בתקווה, שכן הילדים הלומדים לראות הורה שקם מנפילתו, מתקן את דרכיו ושב אל ה' בלב שלם, לומדים שיעור לחיים שאין יקר ממנו: הכוח האמיתי אינו באדם שלא מועד, אלא באדם שמוצא את הכוח לחזור בתשובה ולקדש שוב את גדרותיו.

מי היה האדם הראשון שיצר גולם, ומה עומק התופעה המתוארת בדברי הרא"ש?

אנו מעפילים אל המדרגה של ההתמדה, המקום שבו האדם נדרש לשמור על דבקו ועל ערנותו גם כאשר ימי השגרה הרגילים נמתחים על פני תקופות ארוכות. השמירה על גדרי התורה והסייגים אינה מבצע חד-פעמי של התלהבות, אלא היא עבודה עקבית של בניין. הסכנה הגדולה ביותר בעבודה זו היא ההרגל, אותו מצב שרבנו החיד"א היטיב לתאר – כאשר העבירה הופכת לטבע והיצר נדמה לחוט השערה, לא מפני שהאדם הוכשר, אלא מפני שהחושים הרוחניים קהו. ההתמדה דורשת מאיתנו יצירת מנגנונים של התחדשות פנימית, כדי שהגדרים לא יהפכו למסגרת יבשה ונטולת נשמה. ההתמדה הרוחנית נשמרת על ידי הפיכת השמירה על הגדר לחלק מהותי מחיי העונג הרוחני. כאשר אדם מרגיש שהגדר הוא המקום שבו הוא פוגש את קונו, הוא אינו מחפש לעבור עליו, אלא מוצא בו חן ויופי. העקביות באה לידי ביטוי בקביעת עיתים לתורה, לא רק כמטלה, אלא כזמן של ביור האמת, זמן שבו הוא חוזר ומזכיר לעצמו את הסיבות שבגללן הציבו חכמים את הסייגים. היציבות הזו מונעת את השחיקה, ומאפשרת לאדם להישאר ערני ודורך, כמי שצועד בשביל צר ומדויק אל עבר מטרה נעלה.

בתוך השגרה הזו, האדם הופך לעוגן עבור עצמו ועבור סביבתו. העקביות שלו משדרת מסר של יציבות פנימית, שהיא הבסיס לכל הנהגה אמיתית. כאשר אדם אינו נסחף אחרי התנודות הרגשיות של ה"יום-יום", אלא נצמד לדרך הסלולה בנאמנות, הוא מפתח חוסן המאפשר לו להתמודד גם עם רגעי משבר. זוהי עבודת חיים שבה האדם לומד ליהנות מהנאמנות לדרך, להעריך את השקט הנפשי שבהקפדה על הגדרים, ולראות בהתמדה הזו את כלי המלאכה החשוב ביותר לבניית נשמתו כהיכל ראוי לשכינה.

בסיס המסע המרתק אל עומקן של הגדרות, אנו ניצבים מול המסקנה המטלטלת והמנחמת כאחד: גדר אינו קיר המפריד בין האדם לחיים, אלא כלי מופלא המבטיח את המשכיותם של החיים בהתרתם. ראינו כיצד פריצת הגדר, הנראית בעיני האדם כפעולה שולית או כהקלה מובנת, נושאת בקרבה ארס מסוכן, כארסו של נחש המכיש בעקב ומחלחל לאיטו עד להכרעת הנפש כולה. למדנו מפי גדולי עולם כיצד הזלזול בסייגי חכמים הוא המפתח למפלה רוחנית, וכיצד התורה והפוסקים מעניקים לנו כלים לא רק להישמר, אלא לצמוח מתוך מסגרת זו אל עבר קדושה נעלה.

עיקר העניין: עיקר העניין הוא שגדרים הם ביטוי לאהבתם הנצחית של חכמים אלינו, המבקשים להגן עלינו עוד בטרם נתקל במכשול. עיקר העניין הוא שהנחש המכיש את הפרוץ אינו עונש חיצוני, אלא תהליך טבעי של אובדן ההגנה הרוחנית, כאשר האדם בוחר לוותר על הסייג הוא מאבד את חומת המגן של חייו. עיקר העניין הוא שהתשובה והתיקון הם הכוח האמיתי שבידנו, היכולת לקחת פירצה ולבנות בה גדר חזקה פי כמה משהייתה קודם לכן. עיקר העניין הוא שהעקביות והנאמנות לדרך, דווקא בתוך שגרת החיים, הן אלו שמבדילות בין אדם הנסחף בזרם לבין אדם הבונה את עולמו על יסודות של נצח.

הסוד הגדול הוא שהמלחמה ביצר, הנראית לעיתים כמלחמת התשה, היא למעשה ההזדמנות הגדולה ביותר שלנו לגלות את כוחות הנשמה. היצר המנסה להקטין את העבירה ולפתות אותנו לעבור על הגדר, הוא בדיוק המקום שבו עלינו להפגין את חוסנו ואת דבקונו באמת שאינה משתנה. כך אנו מבינים שהבית היהודי, הבנוי על אדני ההלכה והסייג, הוא המבצר היחיד בעולם שבו הנפש יכולה להרגיש בטוחה. המסקנה שלנו היא ברורה: השמירה על הגדר היא שמירת החיים עצמם. כאשר אנו מקפידים על קלה כבחמורה, מתוך אהבה ומתוך הבנה של עומק הדברים, אנו לא רק מונעים מעצמנו את הכשת הנחש, אלא אנו זוכים להפוך לבית של קדושה, המאיר באור יקרות ומנחיל לדורות הבאים את הדרך הסלולה בביטחון אל עבר הגאולה השלמה.

הרא"ש בפירושו על התורה ביאר: את השתלשלות האירועים הטרגית באותו דור, וכתב: מלמד שבאו בני הדור ושאלו לו לאנוש מה שמו של אביך אמר להם שת, שאלוהו מה שמו של אבי אביך אמר להם אדם, שאלוהו שם אביו של אדם מה היה שמו אמר להם לא היה לו אב אלא הקב"ה בראו גולם מן הארץ ונפח בו נשמת חיים. אמרו לו כיצד עשהו מיד לקח רגיבת עפר ועשאו צורת גולם ונכנס בנפחיו השד והיה בו חיות מיד אמרו זה אלוהינו והאמינו בו.

הרא"ש חושף כאן רגע מכונן בהיסטוריה האנושית, שבו הסקרנות האינטלקטואלית והרצון להבין את סוד הבריאה התדרדרו לכדי עבודה זרה גמורה. בני דור אנוש ביקשו לעמוד על טיבו של המעשה האלוהי בבריאת אדם הראשון, ומשקיבלו תשובה, לא הסתפקו בהתפעלות, אלא ביקשו לשחזר אותה בעצמם. כאן טמון העומק המצמרר: כאשר האדם מבקש ליצור גולם מחומר, הוא מנסה לתפוס את מקומו של הבורא. הרא"ש מבאר כי השדים לא החמיצו את ההזדמנות, ובחסות אותו מעשה של יצירת דמות, נכנסו בתוך הנפחים של אותו גולם. החיות שהאדם ראה בעיניו לא הייתה נשמת חיים אמיתית שניתנה מאת ה', אלא תעתוע של כוחות הטומאה שביקשו להסית את בני האדם מדרך האמת. הרא"ש מלמד אותנו כי העבודה

אנו ניגשים לברר סוגיה מרתקת וסבוכה, העוסקת ביכולת האנושית ליצור חיים או דמות בעלת חיות, ובסכנה הרוחנית הטמונה בה. השאלה המונחת לפנינו, המבוססת על דברי הרא"ש בפירושו על התורה, פותחת פתח להבנת ראשית עבודה זרה בעולם. התיאור המופיע שם, על אודות יצירת גולם על ידי בני דורו של אנוש, מזמין אותנו להתבונן בקו התפר שבין כוח היצירה לבין הכפירה. אין כאן רק שאלה היסטורית על אדם כזה או אחר, אלא שאלה מהותית על מקומו של האדם מול הבורא, ועל האופן שבו הניסיון לחקות את מעשה בראשית עלול להוביל לטעות אלילית נוראה.

אנו ניגשים אל הלב הפועם של הסוגיה, אל המקום שבו המילים הופכות למציאות חיה. ביקשת שנתבונן בכתובים ונבין את עומק הדברים מתוך דבריו של הרא"ש, ואנו עושים זאת ביראת כבוד. אין כאן עניין של טובה, אלא מסע משותף אל תוך רזי התורה והבנת תהליכי הנפש של הדורות הראשונים, שמבקשים מאיתנו להשיר מבט אל הדינמיקה שבין יצירה, עבודה זרה ותעתועי השדים.

הפסוקים המלווים אותנו הם: וידע אדם את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת כי שת לי אלוהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין. ולשת גם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרוא בשם ה'.

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

אנו ממשיכים לרדת אל עומק המנגנון הנפשי שבו האדם נשבה בתוך יציר כפיו, והופך את הדבר שברא למרכז עולמו ולמטרה שאותה הוא מעריך. הרא"ש, בתיאורו המדויק, אינו מותיר מקום לספק: המעבר מן היצירה אל הסגידה נעשה באופן מיידי, מתוך תחושת מציאות חזקה מדי של העובדות הנגלות לעין.

מור"ה הגר"א וייס, בנייתו את תהליך ההידרדרות לעבודה זרה, ביאר: כי הכשל טמון בנטייה האנושית לתת כבוד וסמכות לדבר שיש בו חיות או

כוח מוחשי, וכתב: כאשר האדם רואה מול עיניו גוף זו ומגיב, האינסטינקט הפנימי שלו נוטה להעניק לו תוקף של ממשות. בתהליך זה, האדם שוכח כי החיות הזו היא זמנית, מושאלת, או במקרה של דור אנוש – מגיעה ממקור טמא. ברגע שהאדם קורא ליציר כפיו זה אלוהינו, הוא מעניק לו סמכות עלינו, ובכך הוא מנתק את הקשר המקורי שהיה לו עם הקב"ה, המקור האמיתי של החיים שאינו זקוק לשום תיווך.

תהליך זה נמשך גם בימינו, אם כי בצורות שונות. לעיתים אנו הופכים רעיונות, הצלחות, או אפילו הישגים טכנולוגיים – שהם מעין גלמים של היצירה האנושית – למקור הביטחון והנחמה שלנו. הלך הגדול שאנו לוקחים מן הרא"ש הוא שעלינו להישמר מהערצת הכלים והאמצעים. העבודה זרה אינה חייבת להיות פסל של עץ או אבן; היא יכולה להיות כל דבר שאדם מציב לפניו כמקור סמכות, תוך שהוא מתעלם מהעובדה שהחיות האמיתית בתוכו נובעת ממקור הקדושה בלבד. כאשר האדם בונה את עולמו על בסיס חיקויים ולא על בסיס יראת שמיים טהורה, הוא מוליד במו ידיו את השדים שימשלו בו.

אנו פונים כעת אל הדמויות המרכזיות שעמדו בלב ההתרחשות הזו, שת ואנוש, ומבקשים להבין את עמדתם אל מול המציאות המשתנה שסבבה אותם. הרא"ש, בהביאו את הסיפור, מעמיד אותנו על פער משמעותי בין הצדקת של אנוש לבין התגובה של דורו. השאלה המנקרת היא כיצד ייתכן שהדור המשיך לדבוק בדרכו, למרות שהם ידעו מהו המקור האמיתי של הבריאה מפי אנוש עצמו.

הראש"ל רבנו הגר"א יוסף בספרו, ביאר: את הניגוד שבין ידיעת האמת לבין הכניעה ליצר ולתאוות הדור, וכתב: מציאות זו של דור אנוש מלמדת כי הידיעה השכלית כשלעצמה אינה ערובה לשמירה על הדרך הנכונה. אנוש אמנם ידע את האמת והעביר אותה הלאה, אך בני דורו לא ביקשו אמת, הם ביקשו חוויה חומרית שתרגיש להם כקרובה ומיידית. הם שמעו את העובדות, אך העדיפו לבנות לעצמם מציאות שמתאימה לרצונם האישי, ובכך הפכו את אנוש לעד אילם למעשיהם.

ההתמודדות של שת ואנוש עם המציאות סביבם לא הייתה פשוטה. שת ניסה לשמר את הזיכרון של דרכי אדם הראשון, אנוש, כפי שעולה מהפוסקים, היה אמור להיות הממשיך של קריאה בשם ה', אך במקום זאת מצא את עצמו מול דור שפנה אל דרכים עקלקלות. הלך העמוק כאן הוא שאדם יכול למצוא את עצמו כמי שנושא את האמת, אך מוקף בסביבה שבה להתעלם ממנה לטובת משהו אחר. שת ואנוש מלמדים אותנו כי האחריות של האדם היא לא רק להחזיק באמת, אלא לנסות ולהשפיע עליה בתוך עולם שנוטה לסטות ממנה. האתגר שלהם היה עצום, והעובדה שהתורה מציינת אז הוחל לקרוא בשם ה' כביטוי לחילול שם ה', מראה לנו שהם חיו בתקופה שבה המאבק על האמת היה מנת חלקם היומיומית.

אנו מעמיקים אל שאלת המנהיגות הרוחנית והאחריות של היחיד מול דעת הקהל המשתנה. סיפור דור אנוש אינו רק תיאור היסטורי של טעות, אלא מראה לכל דור ודור הנדרש להכריע בין האמת הפנימית לבין הזרם השוטף של הכלל. המנהיגות, בשיאה, נבחנת לא ביכולת שלה להוביל את העם, אלא ביכולת שלה לעמוד איתנה כאשר העם מבקש לפנות אל דרכים שאינן עולות בקנה אחד עם רצון ה'.

הכהן הגדול מאחיו רבי ישראל מאיר הכהן בספרו, ביאר: את כוח העמידה של הצדיק מול לחץ חברתי, וכתב: כי הקושי הגדול ביותר של האדם הוא לא להודות בטעות כאשר הציבור כולו פונה לכיוון מסוים. צדיק אמיתי מבין שההליכה אחר הזרם היא לעיתים הדרך הטובה לאובדן הזהות הרוחנית. המנהיג נדרש לא רק לדעת את הדרך, אלא גם לשלם את מחיר ההתבדלות ממנה, אם היא סוטה מדרך האמת. כאשר אנו רואים את אנוש מוקף בדור שביקש ליצור גולם ולהשתחוות לו, אנו למדים שהאמת דורשת לעיתים בדידות, עמידה איתנה מול המון שוגה, ואמירת דברים כהווייתם ללא מורא. הלך עוברנו הוא כפול: מחד, עלינו להכיר בכוחו של הציבור להשפיע על תודעתנו ולהטות אותנו מדרךנו, ומאידך, עלינו להבין שהאמת אינה נמדדת לפי מספר האנשים שמחזיקים בה. מנהיגות אמיתית היא כזו שאינה מוותרת על עקרונותיה גם כאשר היא ניצבת מול מציאות שנראית כניצחון של העבודה הזרה על פני הקדושה. היכולת להבחין בין היאמת' שהציבור מייצר לבין האמת האלוקית, היא הממד האמיתי לעוצמה רוחנית. אנו נדרשים לאזור עוז ולשמור על המצפן הפנימי שלנו נקי מכל השפעה חיצונית, גם

הזרה לא התחילה מתוך כפירה גלויה, אלא מתוך ניסיון מעוות להעריך את מה שנראה כעבודה אלוקית, מבלי להבין שכל מה שנעשה מחוץ להשגחה הפרטית וציווי ה' הוא בבחינת פירוד וטומאה.

אנו ממשיכים להעמיק אל תוך המערבולת הרוחנית שנוצרה בימי אנוש, ומבקשים להבין את משמעות הניתוק מהדבקות בבורא כתוצאה משימוש בכוחות אטומים אלו. הרא"ש אינו מביא את הסיפור כקרייוז היסטורי, אלא כעדות לנקודת המפנה שבה האנושות איבדה את דרכה, ומעשה הגולם הפך למשל למצב שבו האדם מעדיף את החיקוי האלילי על פני האמת האלוקית. כאשר בני האדם בדור אנוש חזו בחיות המדומה בתוך הגולם, הם לא היו רק עדים למעשה פלאי, אלא עברו טרנספורמציה נפשית שבה האדם החל להאמין בכוחה של יצירתו העצמית. הרא"ש מלמדנו כי הסכנה הגדולה אינה נעוצה רק בחומר שממנו נוצר הגולם, אלא בכך שהשד הנכנס בתוכו מעניק תחושה של שליטה על כוחות הנסתר. התוצאה היא ניתוק מוחלט מהקשר הישיר עם הקב"ה, שכן האדם מפנה את מבטו אל היצירה שהכפיפה את רצונו לכוחות הטומאה. מדובר כאן בתהליך נפשי שבו הנשמה, המבקשת את המקור האלוקי, משתכנעת למצוא מנוחה בתוך תעתוע חומרי ורוחני, ובכך היא מאבדת את הכיוון הנכון שאותו ביקש אדם הראשון להנחיל לצאצאיו. היכולת ליצור גולם מחומר אינה נשארת בגדר טכניקה, אלא הופכת לדת חדשה. הרא"ש חושף בפנינו את המנגנון הנפשי של עובדי האלילים: הם אינם פונים אל העץ והאבן סתם כך, אלא אל מה שהם תופסים כבעל כוח פעיל, כזה שמגיב להם, כזה שמרגיש 'חי' תחת ידיהם. בכך, האנושות בנתה לעצמה קיר שקוף אך אטום בינה לבין הבורא, קיר שנוצר מן הרצון להרגיש אלוהות בתוך החומר. זוהי הנקודה שבה התמימות של דור שת, שביקשו להתקרב לה' כפי שמתואר בפסוק אז הוחל לקרוא בשם ה', מתחלפת בחנופה לכוחות הזרים המשתכנים בנפחיה הגלמים, מה שמוביל לאיבוד הזהות הרוחנית של כלל הדור.

אנו ממשיכים לחשוף את הדינמיקה המסוכנת שבין האדם לבין כוחות נסתרים אלו, ומבקשים להבין את עומק האזהרה הטמונה בדברי חכמים. כאשר האדם מנסה לפרוץ את גבולות הטבע באמצעים שאינם טהורים, הוא אינו רק מסתכן בטעות, אלא מזמין לתוך מרחב חייו נוכחות זרה שמשנה את תפיסת עולמו מן היסוד.

רבי חיים ויטאל בשער הגלגולים, בהקשר של כוחות הנסתר והשפעתם על הנשמה, ביאר: את הסכנה שבשימוש בכוחות אלו שלא בדרך קדושה, וכתב: כי כל מי שמשתמש בכוחות שאינם מצד הקדושה, סופו שהכוחות הללו שולטים עליו ומבלבלים את דעתו מן האמת. האדם בתמימותו חושב שהוא האדון המפעיל את הכוח, אך בפועל הוא הופך לעבד המשרת את רצונם של השדים השוכנים בתוך היצירה החומרית. זוהי ההתדרדרות שהרא"ש מתאר בדור אנוש; הם חשבו שהם יוצרים כלי עזר להבנת הבריאה, אך מצאו את עצמם כורעים ברך לפני יציר כפיהם.

ההסתכלות של חכמינו על מקרים אלו מלמדת כי השדים אינם פועלים מתוך רצון להיטיב לאדם, אלא מתוך משיכה אל החומר והרצון לשלוט בנפש האדם. כאשר הדור נכנע למראה העיניים של הגולם ה'חי', הוא מוותר על כושר השיפוט הרוחני שלו. זו אינה רק אפיזודה היסטורית, אלא אזהרה נצחית לכל מי שמבקש למצוא את האלוהות בתוך אמצעים מתווכים או בתוך יצירות אדם, במקום לחפש אותה בתוך הלב פנימה, בתוך הקשר הישיר והטהור עם הבורא יתברך. המסורת מלמדת אותנו כי כל ניסיון לעקוף את דרך הטבע והקדושה מוביל בהכרח לאובדן הדרך ולהתרחקות מן האמת. אנו ניצבים כעת בפני דיון עדין וחשוב מאין כמותו, המבקש להבחין בין יצירת גולם על ידי צדיקים גמורים לבין המעשה הנורא של בני דור אנוש. ההשוואה הזו היא המפתח להבנת ההבדל התהומי שבין יצירה המונעת מתוך השראת השכינה לבין מעשה המונע מתוך שאיפה אלילית וכניעה לכוחות הטומאה.

מור"ה הגר"א וייס בהתייחסו לסוגיית יצירת גולם, ביאר: את קדושת העניין המאפשרת יצירה שכזו, וכתב: כי כאשר צדיק יוצר גולם, אין הוא משתמש בשום כוח חיצוני או בשדים, אלא הוא פועל בכוח צירופי אותיות התורה, שהן הן הכוחות שבהם נברא העולם. הצדיק אינו מנסה להוסיף על מעשי ה' או לחקותו מתוך גאווה, אלא הוא בטל לגמרי לרצון הבורא, ועל כן היצירה אינה מסתאבת ואינה הופכת לעבודה זרה, אלא נשארת בבחינת גילוי של כוח האותיות הקדושות.

ההבדל בין הדברים נעוץ בשורש הכוונה ובמקור הכוח. בני דור אנוש פעלו מתוך חסרון בדעת והתנשאות אנושית, ומשום כך הם היו זקוקים לנפיחת השד כדי להפיה חיים בגולם; הם היו חסרי את הכלים הטהורים לחיבור אמיתי בין חומר לרוח, ולכן פנו אל המקום האפל שממנו מגיעה האלילות. לעומת זאת, צדיקי הדורות שביקשו ליצור, עשו זאת מתוך התבטלות מוחלטת לה', ללא כל שיתוף של כוחות זרים, תוך שמירה על קדושת הגוף והנשמה. כאשר נעשה נקי מכל פנייה אלילית, הוא מהווה הוכחה לגדלות הבורא ולא לחילה ניסיון לתפוס את מקומו. הרא"ש בתיאורו על דור אנוש מדגיש את הפנייה לשד, ובכך הוא מציב קו אדום ברור בין היצירה הקדושה לבין התעתוע הטמא.

במחיר של היותנו קול בודד במערכה, שכן האמת היא נצחית ואינה תלויה בהסכמת הכלל.
אנו מעמיקים אל המרחב האישי והפרטי של האדם, הניצב אל מול השפעות הסביבה וחטאי הדורות. הבנת המעשה של דור אנוש אינה נועדה להרחיק אותנו מהתבוננות בתיקון הפרטי, אלא להפך – היא מדגישה את החובה של האדם לבנות את עולמו הרוחני כיחידה שלמה וטהורה, גם כאשר סביבתו הקרובה או הרחבה בוחרת בדרכים עקלקלות. התיקון הפרטי הופך להיות המבצר שבו נשמרת האמת, ובתוכו האדם מבסס את יחסו הישיר לבורא.

מור"ה הגרש"ה וואזנר בשו"ת שלו, בהתייחס לעבודת ה' בתוך מציאות של בלבול רוחני, ביאר: את כוחו של היחיד לבנות עולם שלם מתוך עצמו, וכתב: כי בראש ובראשונה מוטל על האדם לשמור על נקיות דעתו וטהרת כוונותיו. כל עוד האדם נשאר דבק בשורש נשמתו ומקיים את חובתו בנאמנות, הוא מהווה את התיקון השלם לעולם. השפעתו של אדם צדיק, גם אם הוא בודד במערכה, היא רבה לאין שיעור מכל רעש חיצוני, שכן האור שהוא מקרין פנימה משפיע על כלל המציאות סביבו. העבודה היא לבנות את הקדושה בתוך הקירות הפרטיים של הלב והבית, ומשם להקרין על הסביבה.
התיקון הפרטי אינו בריחה מן העולם, אלא הדרך המדויקת ביותר לפעול בתוכו. האדם בונה את עולמו לא על ידי ניסיון לשנות את כולם בבת אחת, אלא על ידי כך שהוא חי כעובד ה' נאמן, שאינו נגרר אחר הבלים ותעתועים. כאשר האדם מציב גבולות ברורים לנפשו ומסרב להשתתף בטקסים של 'גלמים' כאלו ואחרים – בין אם הם פסלים של ממש ובין אם הם רעיונות אליילים של תרבות השעה – הוא יוצר מרחב שבו השכינה יכולה לשכון. מתוך כך, האדם הופך להיות מגדלור של אמת, המזכיר לסובבים אותו כי ישנה דרך אחרת, דרך המלך של התורה, שאינה זקוקה לחיקויים או לתיווך של כוחות זרים כדי לפגוש את הבורא. אנו ניצבים אל מול האתגר של שמירה על יציבות פנימית בעולם המבקש לערער את תפיסת עולמנו באמצעות עובדות מורכבות, סתירות לכאורה, ומציאותיות של טשטוש הגבולות בין קודש לטומאה. הרא"ש חשף בפנינו כיצד דור אנוש נפל לא בשל חוסר ידיעה, אלא בשל ניצול העימאון לחיבור עם המופלא כדי לייצר עבודה זרה. האתגר המוסרי כיום הוא דומה: כיצד נשמור על יציבות כאשר המציאות מציגה בפנינו פיתויים אינטלקטואליים או רוחניים הנראים כדרך להשגת האמת, אך למעשה הם מובילים אל מחוץ לגבולות התורה?
הראש"צ מרן רבנו עובדיה יוסף בספריו, בבואו לעסוק בשאלת הסמכות התורנית מול דעות חיצוניות, ביאר: את הצורך בהצבת גדרים והבנה כי לא כל גילוי של כוח או ידע הוא מקור של אמת, וכתב: כי השמירה על היציבות דורשת מאתנו לבחון כל רעיון וכל דרך אל מול האור של דברי רבותינו. כאשר אדם נחשף

למורכבות המעוררת בו ספק, עליו לדעת שהתורה אינה נזקקת לאישורים חיצוניים כדי להיות אמיתית. היציבות נובעת מהבנה עמוקה שהאמת האלוהית מונחת לפנינו בצורה שלמה, וכל ניסיון 'להוסיף' עליה או 'לשכלל' אותה באמצעים חיצוניים, סופו להתמוטט ולגרור את האדם לטעות.
השמירה על קדושת הבחירה במצבי מבחן אלו מתבטאת ביכולת להציב סימן שאלה דווקא על מה שנראה כ'גילוי מרעיש' או כ'פתרון מודרני' לחידות העולם, ולחזור אל הדרך הסלולה. אדם המבקש יציבות מבין כי העובדה שניתן 'ליצור גולם' או להגיע להישגים מרשימים באמצעות כוחות נסתרים, אינה מעידה על קרבה לאלוהות, אלא לעיתים קרובות על ריחוק ממנה. התיקון המוסרי הוא הבחירה לראות את האמת הפשוטה והטהורה שבתורה, מבלי להתרשם מהקליפות והתעתועים שהמציאות מציבה בדרכנו. בכך, האדם הופך את עצמו למבצר שאינו נפרץ, מתוך הכרה כי החיבור האמיתי לבורא אינו זקוק לשום גולם או גורם מתווך, אלא ללב המכוון לאמתה של תורה.

בסימו של מסע זה, שבו פסענו בעקבות דברי הרא"ש והתבוננו בראשיתה של העבודה הזרה, אנו ניצבים בפני תמונה חדשה של עוצמת הבחירה האנושית. למדנו כי השורש של האלילות אינו בהכרח כפירה בבורות, אלא לעיתים דווקא ניסיון אנושי עז להבין את המסתורין של הבראה, ניסיון שבהיעדר הדרכה טהורה של תורה ומצוות, מתדרדר לכדי חיקוי זר ופנייה אל כוחות טומאה. העיסוק ביצירת הגולם על ידי דור אנוש אינו רק פרק בהיסטוריה הקדומה, אלא מראה לכל דור, המזהירה אותנו שלא לחפש את האלוהות מחוץ לגבולות שהתווה לנו התורה. עיקר העניין: עיקר העניין הוא שהרצון האנושי לגעת במופלא הוא כוח עצום, אך עליו להיות מנוגב אך ורק בדרך הקדושה של התורה והמצוות. עיקר העניין הוא שהחיים האמיתיים אינם טמונים ביצירות חיצוניות, אף אם הן נראות כבעלות חיות או כוח, אלא בנשמה שניתנה לנו מאת הבורא, ובקשר הישיר עמו. עיקר העניין הוא שהסכנה הגדולה ביותר לאדם היא השליית עצמו ביכולת השליטה והיצירה שלו, עד כדי כך שהוא מוכן להחליף את ה' בצלם של אדם. עיקר העניין הוא שהמבחן של כל דור, ובפרט שלנו, הוא היכולת להבחין בין האמת הפשוטה והטהורה לבין כל אותם 'גלמים' ותרבות חיצונית המציעים לנו תחליף שווא לקשר עם שמיים. עיקר העניין הוא שרק מי שמכיר במגבלותיו ומתבטל בפני האמת האלוהית, זוכה באמת לחיים.

הסוד הגדול הוא שהאדם עצמו הוא הגולם שבורא עולם הפיח בו נשמת חיים, וכל תפקידו בעולם הוא לשמור על הנשמה הזו בטהרה, מבלי לתת לזרים או לחיקויים להשתלט על מרחב קיומו. כך אנו למדים שגם במקומות שנראים כפוערים בלתי ניתנים לגישור או כשורשי טעות עמוקים, התורה מאירה לנו את הדרך. המסקנה שלנו היא ברורה: האדם נקרא להשתמש בכוח היצירה שלו לתיקון העולם ולהוספת קדושה, ובכך הוא משיב לבורא את יצירתו שלמה וטהורה, זכה ומזוקקת מכל אלילות ומכל תעתוע.

1. חולה במחלת ירח ששחט תוך כדי שינה האם שחיטתו כשרה? הוכח מפרשת השבוע?
2. מדוע נענש אדם הראשון שאכל מעץ הדעת הרי הוא היה אנוש שחזה הכתה אותו במקל שיאכל?
3. מדוע לא כתוב בתורה שהקב"ה קלל את הנחש שלא יוכל לדבר הרי דיבורו הכשיל את האדם?
4. מדוע הקב"ה ברא את חוה לאדם הראשון דווקא בשעה שישן?
5. מדוע לא ברא הקב"ה את חוה מהעפר כמו שאדם נברא מהעפר?
6. האם העבירות של אדם גורמות לכך שאשתו תהיה רעה אליו? הוכח מפרשת השבוע?
7. האם מקיימים מצוות פריה ורביה בנן ממזר?
8. מדוע בקללת האשה הקדים הפסוק את צער גידול בנים לצער ההיריון והרי ההיריון קודם?
9. מדוע נענש אדם הראשון על חטא עץ הדעת, והרי איתא בגמרא שעל חטא ראשון הקדוש ברוך הוא מעביר ראשון ראשון?
10. מדוע הוטלו קללות נוספות על אדם הראשון לאחר חטאו, והאם הן היו חלק מהעונש המקורי?
11. איך היה יכול הנחש לדבר אל האשה, וכי נחש יכול לדבר, מהי המשמעות של הבנת לשון החיות והעופות, ומה הקשר להכרה בשפתם של הבריות והעצמים בפרק שירה?
12. היכן מקום קבורתו של הבל, והרי מצינו שהיה במקום המקדש, ואיך הדבר מסתדר עם דיני טומאת כוהנים?
13. מי האדם המוזכר בתורה שהאריך ימים יותר מכולם, והאם ייתכן שדמויות כמו נעמה או קין חיו שנים רבות בהרבה ממתושלח?
14. מדוע נלקחו שבעים שנה מאדם הראשון וניתנו לדוד המלך?

הלימוד בעלון וכל דברי התורה לרפואת

אאמו"ר יצחק בן לויא הי"ו. יוסף בן מזל הי"ו, מרת דבורה בת ברכה תח"י, מרת יפית בת מזל תח"י

"והריקותי לכם ברכה עד בלי די" העלון השבוע מוקדש להצלחתם ברוחניות ובגשמיות של מר מאור עמוס בן שלומית מיכל הי"ו ורעייתו מרת מרים נועה בת נעומי תח"י

שיזכו לרוב נחת יהודי מתוך בריאות איתנה אושר ושמחה שפע ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם מילוי כל משאלות הלב לטוב ולטובה לרפואת טליה בת נעה מרים תח"י מרת נעמה בת רינה תח"י, נועה בת מיכל תח"י, תמר בת שרה תח"י, רעות בת חגית תח"י, יעל בת חגית תח"י

לרפואה שלמה ברמ"ח איברים ושס"ה גידים בתוך כל שאר חולי עמו ישראל שפע ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם

לקבלת העלון במייל baitmidrash2@gmail.com או בוצאפ 052-8144488

תהיה גם אתה מפיץ!

הדפס את העלון וחלק אותו בבית הכנסת שלך

ותהיה שותף במהפכה ובזיכוי הרבים!

הרב יוסף יצמן | 052-8144488

כל עלון
שאתה מחלק
יכול לשנות
שבת של מישור.

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע